

UNIVERZITA PALACKÉHO

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

LENKA DOSTÁLOVÁ

II. ročník – prezenční studium

Učitelství základů společenských věd a občanské výchovy pro střední školy a 2. stupeň
základních škol – Učitelství německého jazyka pro 2. stupeň základních škol

**OLOMOUČANÉ A OLOMOUČTÍ NĚMCI V LETECH 1848–1948. ZAŘAZENÍ
TÉMATU DO VÝUKY OBČANSKÉ VÝCHOVY A ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH
VĚD A JEHO DIDAKTICKÉ VYUŽITÍ.**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Medved'ová

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16. června 2014

Bc. Lenka Dostálová

Děkuji paní Mgr. Gabriele Medved'ové za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a připomínek.

OBSAH

ÚVOD	6
1. HISTORICKÁ VÝCHODISKA	10
1.1 Vysvětlení pojmů	10
1.2 Němci v českých zemích před rokem 1848	12
1.3 Olomoučtí Němci v letech 1848–1918	18
1.4 Olomoučtí Němci v letech 1918–1945	20
1.5 Olomoučtí Němci v poválečném období (1945–1948)	25
1.5.1 Sběrný a internační tábor v Olomouci – Nových Hodolanech (1945–1948)	35
1.6 Výsledky sčítání lidu a demografický vývoj obyvatelstva v Olomouci (1869–1947)	40
1.7 Politický vývoj v Olomouci v letech 1907–1938	45
1.8 Vývoj kulturního života německého obyvatelstva v Olomouci (1848–1945)	53
1.8.1 Divadelní činnost a počátky kinematografie	53
1.8.2 Hudební činnost	55
1.8.3 Výstavní činnost	56
1.8.4 Sportovní činnost	56
1.8.5 Další spolková činnost	58
1.8.6 Německojazyčný tisk	60
1.9 Problematika německého školství v Olomouci (1848–1945)	62

2. DIDAKTICKÁ VÝCHODISKA	68
2.1 Charakteristika předmětu občanská výchova a základy společenských věd	68
2.2 Projektová výuka a její místo v edukačním systému	73
2.3 Návrh didaktického projektu na téma „Olomoučtí Němci (1848–1948)“	77
ZÁVĚR	91
Použité zkratky	92
Literatura	94

ÚVOD

Tématem předkládané diplomové práce je rekonstrukce nejen kulturního a politického života Němců v prostředí národnostně smíšené Olomouce v období v letech 1848–1948, ale také problematiky školství a demografických změn. Současně je tato práce snahou o ilustraci česko-německých vztahů v rámci multikulturní společnosti a využití tohoto tématu ve výuce základů společenských věd a občanské výchovy na základních a středních školách metodou projektové výuky. Výsledkem práce je didaktické zpracování tohoto tématu ve formě projektu.

Časové vymezení tématu je rok 1848, tedy období revoluce v Rakouském císařství (1848–1849), v němž se začal v občanské společnosti prosazovat liberalismus a nacionalismus. Práce se historii německé menšiny věnuje až do roku 1948. V tomto roce byli Němci z území tehdejšího Československa již odsunuti a problematika německé menšiny byla považována za „vyřešenou“. Současně byla komunistickým převratem odstartována tendence k asimilování zbylého obyvatelstva německé národnosti v českém prostředí.

V rámci metodologického hlediska bylo při vzniku této práce postupováno na základě heuristické metody. Byl shromážděn dostupný faktografický materiál k tématu, kterým se diplomová práce zabývá, přičemž se jednalo především o historickou literaturu a současné historické studie zabývající se společensko-politickým kontextem, demografickými údaji o počtu obyvatelstva, včetně národnostního poměru. Také tvorbě didaktického projektu předcházelo studium odborné historické literatury a další faktografické literatury.

První cíl, který si předkládaná práce klade, je zmapovat společenský, kulturní a politický život a problematiku školství německé menšiny v Olomouci v letech 1848–1948 na pozadí probíhajících společenských a politických změn. Druhým cílem je poskytnout veřejnosti

materiál k tématu olomoucké menšiny v Olomouci. Třetím a posledním cílem této práce je poskytnutí podpůrného didaktického materiálu využitelného zejména pro stávající a budoucí učitele oboru základů společenských věd a občanské výchovy, případně oborů souvisejících.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena do čtyř částí. První část obsahuje hodnocení literatury použité při zpracování tématu olomouckých Němců. Následuje druhá část historická, v níž je zpracován politický, ekonomický a sociální vývoj obyvatel německé národnosti na území dnešního Česka zejména pak v regionu střední Moravy, Olomoucka a samotné Olomouce od dob německé kolonizace až do roku 1948. Řazení výkladu je chronologické, přerušené několika kapitolami, které se věnují specifickým tématům, například sběrnému a internačnímu táboru v Olomouci – Nových Hodolanech, demografickému vývoji nebo politickému a kulturnímu životu olomouckých Němců. Třetí část je nazvaná „Didaktická východiska“ a věnuje se charakteristikou vyučovacího předmětu základy společenských věd a občanská výchova, výukovými metodami v předmětu využívanými a v neposlední řadě zařazením tématu olomouckých Němců do výuky, jak to určuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Poslední částí diplomové práce je návrh didaktického projektu k tématu německé menšiny v Olomouci, který je vhodný pro učitele a žáky zejména olomouckých škol. Didaktický návrh taktéž vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia.

Problematika německé menšiny na českém území se v české odborné literatuře dříve objevovala spíše jako okrajové téma. V dobách komunistického režimu nebyla německá menšina v Olomouci ani v celém Československu připomínána, protože témata s nimi spojená režim považoval za tabu. Touto otázkou se v publikaci o lokálních dějinách *Malé dějiny Olomouce* (1972) zabýval kolektiv autorů okolo J. Bartoše. Situaci Němců v Olomouci

se J. Bartoš s M. Pospíchálem stručně věnoval také v kapitole *Čtyřicet let svobodné Olomouce*, která je součástí sborníku *Osvobozená Olomouc* (1985).

Rozšíření výzkumu novodobých dějin Němců s sebou přinesly až politické změny po převratu v listopadu 1989. Byly vytvořeny nové studie nejen k tématu kulturního života olomouckých Němců a jejich politické orientaci, ale také k událostem na konci druhé světové války a těsně po jejím skončení, včetně odsunu obyvatelstva německé národnosti a začátkům jejich života v Německu či jiných domovech. Nejvýrazněji a nejpodrobněji se problematice německé menšiny věnuje T. Staněk v publikaci *Německá menšina v českých zemích (1948–1989)* (1993), dále J. Toms v práci *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947* (2002) nebo M. Sládek v díle *Němci v Čechách – Německá menšina v českých zemích a Československu: 1848–1946* (2002). Ze zahraničních autorů je významná publikace A. Bohmana *Menschen und Grenzen – Bevölkerung und Nationalitäten in der Tschechoslowakei* (1975). Otázka olomouckých Němců však v těchto publikacích není zastoupena vůbec nebo jen velmi stručně.

Historií vývoje německého obyvatelstva v Olomouci se podrobněji zabývá olomoucký historik J. Bieberle ve svých dvou sborníkových příspěvcích pod souhrnným názvem *Olomoučtí Němci* (1996 a 1997). Autor se v nich zabývá zejména politickou historií Němců v Olomouci od roku 1918 až do organizovaného odsunu. Otázkou života olomouckých Němců se v publikaci *Padesát olomouckých Němců* (2004) zabývá F. Mezihorák a M. Hořínek. Opomenout nelze ani monografii *Olomoučtí Němci po druhé světové válce* (2008) opět od F. Mezihoráka. Hodnotné informace o životě Němců v Olomouci a dalších regionálních souvislostech poskytly publikace od J. Bartoše a kol. *Malé dějiny Olomouce* (1972), *Olomouc: malé dějiny města* (2002), *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960* (1972) a publikace V. Nešpora *Dějiny města Olomouce* (1998).

Didaktická část diplomové práce se opírá zejména o *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, dále také o *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Podkladem pro charakteristiku předmětu občanská výchova a základy společenských věd byla mimo jiné publikace D. Hořejšové *Didaktika občanské nauky a základů společenských věd* (1996). Bohužel publikací zabývajících se didaktikou občanské výchovy a základů společenských věd není k dispozici příliš. Teoretickou základnu didaktické části tvořilo již klasické dílo od Z. Kalhouse a O. Obsta *Školní didaktika* (2009).

K významným zdrojům pro vypracování samotného projektu byla monografie J. Kratochvílové *Teorie a praxe projektové výuky* (2006). Neméně důležitou prací je publikace A. Tomkové a kol. *Učíme v projektech* (2009).

Život Němců a německé menšiny v celostátní souvislosti je v současnosti probádán docela dobře, avšak o regionálním měřítku této otázky je vydáno poměrně malé množství literatury. Ačkoliv je v této práci kladen důraz na situaci Němců a německé menšiny v Olomouci v letech 1848–1948, jsou zde z důvodu pochopení výkladu vývoje německého obyvatelstva nastíněny také události předchozí i pozdější a to tedy nejen v regionálním měřítku, nýbrž také v celostátním kontextu.

1. HISTORICKÁ VÝCHODISKA

1.1 VYSVĚTLENÍ POJMŮ

Pojem **integrace** se používá pro označení procesu „*začlenění přistěhovaleckých skupin obyvatel do stávajících sociálních struktur a institucí v oblasti hospodářství, společnosti, práva, politiky a kultury*“.¹ Jedná se o oboustranný proces přizpůsobení se nejen ze strany migrantů, ale také přijímající společnosti.

Asimilací rozumíme proces přizpůsobování, připodobňování a včleňování nepočetných skupin nebo jednotlivců do jiných skupin tak, že se jedny kulturní znaky ztrácejí a další se osvojují. Tento termín je používán v oblasti národů, etnických skupin a jiných kultur zejména u menšinových skupin. Asimilace nemůže probíhat bez předešlého procesu integrace a je tedy myslitelná až po tomto procesu.²

Pojmem **národní menšina** může být označena každá „*etnicky, jazykově, nábožensky nebo regionálně vymežovaná skupina obyvatel, která je v určitém konkrétním teritoriu početně menší než obyvatelstvo jiného etnika, jazyka náboženství nebo regionu při zachování a uvědomění si vlastní svébytnosti*“.³ Někteří autoři chápou pod pojmem národní menšina jen takové menšiny, které jsou s většinovým obyvatelstvem daného teritoria jazykově, kulturně nebo příbuzensky úzce spojené.⁴

Nacionalismus se používá pro označení ideologizovaného národní vědomí, které před cizím národem staví na vyšší stupeň v žebříčku lidských hodnot vlastní národ a vyžaduje od všech příslušníků národa, aby se podřídili národním zájmům.⁵

---

¹ BRANDES, D. SUNDHAUSSEN, H. TROEBST, S. *Lexikon der Vertreibungen*. Wien, 2010. s. 295–296.

² BROUČEK, S. a kol. Základní pojmy etnické teorie. In *Český lid*. Praha, 1991. roč. 78. s. 240.

³ MALÍŘ, J. Problémy výzkumu národnostních menšin na příkladu německé menšiny na Moravě v 19. století. In „*Morava jako zrcadlo Evropy*“ – *Etnické menšiny na Moravě do roku 1918*. „*Mähren als Spiegel Europas*“ – *Ethnische Minderheiten in Mähren bis zum Jahr 1918*. Brno, 2010. s. 10.

⁴ BRANDES, D. SUNDHAUSSEN, H. TROEBST, S. *Lexikon der Vertreibungen*. Wien, 2010. s. 459.

⁵ BROUČEK, S. a kol. Základní pojmy etnické teorie. In *Český lid*. Praha, 1991. roč. 78. s. 251.

Národ je velké společenství lidí, které je navzájem spojeno hospodářskými, územními, politickými, jazykovými, kulturními a náboženskými vztahy a společenským vědomím.⁶

Národní politika je nástroj státu, politického, etnického nebo jiného uskupení společnosti při řešení národních otázek. Většinou se jedná o politickou doktrínu, která má své cíle dané národním programem. K provádění národní politiky se využívají různé formy nástrojů, jako jsou: politická nebo právní ustanovení o jazyku, vzdělání, postavení menšin, kulturní politice, migraci apod.⁷

Pojmem **národnost** se v českém prostředí rozumí příslušnost k národu nebo ke státu.⁸

Národnostní otázka je pojem označující různé aspekty vzájemného vztahu národů, národností, etnických skupin a etnických menšin uvnitř státu. Národnostní otázka zahrnuje problémy územní, státoprávní, politické, hospodářské, kulturní a jazykové.⁹

---

⁶ BROUČEK, S. a kol. Základní pojmy etnické teorie. In *Český lid*. Praha, 1991. roč. 78. s. 251–252.

⁷ Tamtéž. s. 252.

⁸ Tamtéž. s. 254.

⁹ Tamtéž. s. 255.

1.2 NĚMCI V ČESKÝCH ZEMÍCH PŘED ROKEM 1848

Němci do českých zemí migrovali již od dob raného středověku. První informace o obyvatelích německé národnosti pocházejí již z 10. století, kdy na naše území přicházeli v době šíření křesťanství němečtí duchovní, kteří zde zaujímali nejvyšší církevní úřady.

V druhé polovině 10. století se v Praze začali usazovat němečtí kupci, kterým bylo dovoleno žít ve vlastní obci podle jejich práva. To jim také v roce 1175 potvrdil kníže Soběslav. Tzv. německé osídlovací právo novým usedlíkům poskytovalo osvobození od daní po dobu deseti let, zproštění roboty a často také vojenské povinnosti.¹⁰

Německé osídlení Olomouce spadá do 11. století. Již kolo roku 1100 padla zmínka o asi 120 řemeslnících, z nichž kováři, koželuhové a stavební dělníci byli bezpochyby Němci. Němečtí osadníci se usídlili především na předměstí zvané Povel.¹¹

V období tzv. německé kolonizace od konce 12. století do poloviny 14. století Němci do Čech přicházeli na pozvání českých panovníků. Němci tehdy osídlovali nejen pohraničí, ale také horské oblasti a pomáhali budovat královská města ve vnitrozemí. Kolonizací českého území byli kláštery nebo českými králi pověřováni tzv. lokátoři, kteří osídlování prováděli na vlastní riziko – rozdělovali půdu zájemcům a zakládali obce. Lokátoři za své služby obdrželi řadu výhod, kromě jiného také úřad rychtáře.¹²

Nejvíce německých kolonistů přicházelo na Moravu ze sousedních zemí, zejména z alpských zemí a ze Slezska. Jen výjimečně kolonisté přicházeli ze vzdálenějších míst jako z Bavorska nebo z východních Frank. Kolonizátoři ze vzdáleného Saska byli povoláváni kvůli

---

¹⁰ ROGALL, J. Die Přemysliden und die deutsche Kolonisierung. In *Deutsche und Tschechen. Geschichte – Kultur – Politik*. Bonn, 2005. s. 35.

¹¹ WIEDERMANN, F. Olmütz in seiner mittelalterlichen Blüte. In: *Olmützer Blätter*. č. 10. roč. 39. 1991. s. 113–114.

¹² TOMS, J. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň, 2002. s. 7.

jejich zkušenostem v hornictví. Další kolonisté se uplatňovali například v soukenictví nebo kovožpracujících řemeslech.¹³

Sousedství s Němci mělo na vývoj naší země značný podíl. Právě ze sousedních německých oblastí s přebytkem obyvatel byli najímáni noví osadníci.¹⁴ Ačkoliv v době do 12. století bylo obyvatelstvo v Olomouci z převážné většiny české, styky s Německem se udržovali již odedávna. To, že se německé přistěhovalectví ustanovilo již relativně brzy, je zřejmé z cizích (německých) jmen, se kterými se můžeme setkat nejen na knížecím a biskupském dvoře.¹⁵

V důsledku kolonizační činnosti olomouckých biskupů a českých králů obyvatelstvo německého původu v moravských městech a na venkově početně sílilo.¹⁶

V roce 1247 ustanovil papež Inocenc IV. olomouckým biskupem Němce Bruna ze Šaumburka (Bruno von Schaumburg). Bruno ze Šaumburka s sebou již na počátku své vlády vzal početnou družinu složenou z drobné šlechty pocházející z Dolního Saska. S její pomocí a s pomocí domácích osadníků kolonizoval dosud neobydlené nebo jen řídky obydlené oblasti Moravy. Podle odhadů takto na Moravu přivedl až 25 000 německých kolonistů a podílel se na založení asi dvě stě obcí a třiceti měst, například město Místek (Friedberg), Brušperk a několik vesnic na východní a severní Moravě. Přinesl s sebou také systém lenního práva z Magdenburku, které se stalo základem lenního práva v olomouckém biskupství.¹⁷

---

¹³ ŘEPA, M. Od kolonizace k moravskému vyrovnání. Pokus o nástin dějin německého obyvatelstva na Moravě od začátku 20. století. In „*Morava jako zrcadlo Evropy*” – *Etnické menšiny na Moravě do roku 1918. „Mähren als Spiegel Europas” – Ethnische Minderheiten in Mähren bis zum Jahr 1918.* Brno, 2010. s. 21–22.

¹⁴ ROGALL, J. Die Přemysliden und die deutsche Kolonisierung. In *Deutsche und Tschechen. Geschichte – Kultur – Politik.* Bonn, 2005. s. 37.

¹⁵ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce.* Olomouc, 1998. s. 18.

¹⁶ FIALA, J. Olomoucká multikulturní tradice již od středověku. In *Krok. Kulturní revue Olomouckého kraje.* Olomouc, 2011. s. 30.

¹⁷ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce.* Ostrava, 1972. s. 25.

Ve 13. století Němci obývali okrajové oblasti českých zemí i vnitrozemské jazykové ostrovy. Na severní Moravu a do Slezska dorazilo tzv. bavorské osídlení. Němci z Bavorska se usadili také v oblasti Šumavy, Českého lesa a Chebska. Severní Čechy byly osídlovány německými kolonisty ze Saska a Durynska. Kolonisté na naše území nepřicházeli s touhou české obyvatelstvo ovládnout, ale přicházeli především kvůli lepším hospodářským podmínkám.¹⁸

Prvními osadníky ve městě Olomouc byli kupci, řemeslníci nebo starousedlíci či odjinud přicházející kolonisté. Ke starousedlíkům patřili například měšťané Widrold a Sighard, zmiňovaní již v roce 1256. Patřil k nim také panovníkův zástupce a vrcholný představitel městské správy fojt Štěpán. Ke kolonistům pak patřil Gieselbrecht, který pocházel z Opavy, a nebo bratři Bedřich a Jindřich Epichovi zvaní přímo „z Uničova“. Soudě podle jmen se jednalo většinou o Němce.¹⁹

Ve 13. a 14. století byla jména olomouckých měšťanů většinou německá. Odkud přesně němečtí kolonisté v tomto období přicházeli, ale není zcela jasné. Původ z jihu naznačují jména jako Bavarus nebo Suevus, ale vyskytují se také jména Sachs nebo Frank, které naopak poukazují na původ kolonistů ze severu. Další oporu ke zjištění původu německých kolonistů na území Olomoucka nám poskytuje jazyk tehdejšího obyvatelstva. Existují doklady, že nářečí Hněvotína, jedné z nejstarších olomouckých vesnic, bylo v minulosti středobavorské. Také v hněvotínských purkrechtních knihách z druhé poloviny 16. století a v nejstarší městské knize z roku 1350 se setkáváme s bavorským nářečím obyvatelstva.²⁰

Ve 14. století se můžeme setkat s rozmanitějšími německými křestními jmény olomouckých měšťanů. Oblíbena byla jak německá jména zdobnělá, tak německá jména

---

¹⁸ TOMS, J. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň, 2002. s. 7–8.

¹⁹ BYSTRICKÝ, J. Počátky hradu a města. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 46.

²⁰ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 66–67.

složená, přezdívky, nebo jména označující vlastnosti osobnosti, označení místa původu či povolání.²¹

Ačkoliv jsou historikové schopni určit dialekty přistěhovalců, přesný původ obyvatel jednotlivých měst nedovedou určit s jistotou. Jedním z důvodů je, že ve středověku mluvila spousta obyvatel českých a moravských měst česky i německy. Dalším důvodem bylo nepříliš rozšířené národní vědomí ve 13. a v první polovině 14. století. To znamená, že nelze určit, zda byli bilingvní obyvatelé českých měst, a tedy také Olomouce, české nebo německé národnosti.²²

V polovině 14. století už v českých zemích existovalo asi sto měst, která až na výjimky vznikla pod německým vlivem a podle německého (magdeburského, norimberského a vídeňského) práva. Od poloviny 13. století německá kolonizace slábla a ve 14. století zcela ustala. Důsledkem této kolonizace byl vznik mnoha smíšených jazykových oblastí. Na většině míst však byli Němci vytlačováni a zachovaly se pouze německé jazykové ostrovy v okolí nejen Olomouce, ale také Brna či Jihlavy.²³

Také v 15. století zůstává obyvatelstvo Olomouce převážně německé národnosti. Když došlo za vlády Matyáše k prosazení češtiny jako úředního jazyka na Moravě, stala se jazyková dvoukolejnost zdrojem trvalého napětí mezi Čechy Němci ve městě. Ačkoliv rostl počet českých měšťanů, v městské radě mohli zasedat pouze Němci. Kromě městské rady byly hlavní oporou německého živlu cechy, protože „*řemesla se uzavírala proti českému okolí a cechy půjčovaly své artikule zprvu jen německým městům.*“²⁴ Olomoucké řemeslnické cechy podporovaly město v němectví tím, že pro vstup do cechu souvisela podmínka

---

²¹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 67.

²² MEZNÍK, J. SULITKOVÁ, L. Hlavní tendence národnostního vývoje českých a moravských měst ve středověku. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 43.

²³ TOMS, J. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň, 2002. s. 8.

²⁴ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 90.

příslušnosti ke katolické církvi a požadavek, aby byl nastávající mistr německé národnosti. Tím, že cechy odmítaly přijímat české mistry, pomáhaly chránit německý ráz města. Cechy některých řemesel vyžadovaly přijímání jen německých uchazečů. Například řezníci nesměli ještě v roce 1495 přijmout do cechu žádného Čecha („*Pehm*“), ale pouze řezníka „*dobrého německého původu*“ („*guter deutscher Art*“).²⁵ Kloboučnický cech vylučoval nejen mistry, ale také učně neněmecké národnosti ještě začátkem 16. století. V roce 1516 obnovili národnostně smíšení sladovníci smlouvu z roku 1510, která nařizovala, že jejich mistři i učni musí dobře ovládat jak němčinu, tak češtinu. Poté, kdy se cech poněmčil, požadoval pro přijetí jen znalost němčiny. Kromě většiny německých cechů, existovaly v Olomouci také tři české cechy, které se však v průběhu 17. století poněmčily.²⁶

Během 16. a na počátku 17. století došlo k dalšímu příchodu německých obyvatel na naše území. K výraznému přílivu dalších obyvatel došlo také po bitvě na Bílé hoře v roce 1620 a po skončení třicetileté války v roce 1648. Oproti dřívějšku, kdy se noví přistěhovalci usídlovali především v okrajových oblastech českých zemí, docházelo k výraznějšímu usazování se také v českých oblastech ve vnitrozemí.²⁷

Ve druhé polovině 18. století v Olomouci přibývalo českého obyvatelstvo, které se však v prakticky zcela německém prostředí nemohlo výrazně projevit. Český vývoj zdržela také Josefínská germanizace. Také úřady byly v té době výhradně německé. Olomoucké školy byly v roce 1785 úplně poněmčeny. Na gymnáziu, filozofii a právech se od roku 1806 také vyučovalo pouze německy.²⁸

---

²⁵ KAŇÁK, B. a kol. Z bouří husitské revoluce do renesanční Evropy. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 92.

²⁶ ČERMÁK, M. K otázce národnosti olomouckých řemeslnických cechů. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 69–70.

²⁷ KASTNER, Q. Změny národnostní skladby obyvatelstva českého pohraničí. In ZICH, F. a kol. *Kdo žije v pohraničí*. Praha, 1996. s. 15.

²⁸ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 221–222.

Poněmčením původně slovanských vsí kolem Olomouce vznikl tzv. německý jazykový ostrov. K německému jazykovému ostrovu až do roku 1845 patřil Kyselov (Gieshübel), Neředín (Neretein), Hněvotín (Nebotein), Nemilany (Nimlau) a Slavonín (Schnobolin).²⁹

Na konci 18. století byla radnice stejně jako vojenské úřady, okresní i krajský soud, finanční i berní úřady úplně v rukou Němců. Dokonce také primáři všeobecné veřejné nemocnice v Olomouci nemohli být Češi.³⁰

---

²⁹ FIALA, J. Olomoucká multikulturní tradice již od středověku. In *Krok. Kulturní revue Olomouckého kraje*. Olomouc, 2011. s. 30.

³⁰ KNECHTL, B. *Třicet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc: Pozor, 1923. s. 17.

1.3 OLOMOUČTÍ NĚMCI V LETECH 1848–1918

Revoluční rok 1848 znamenal pro národy habsburské monarchie, tedy zejména Čechy a Němce, nejen revoluční a parlamentní zkušenost, ale také možnost projevit nacionalistické smýšlení. České a německé národní hnutí se vůči sobě začala vyhraňovat. Záměrem německého národního úsilí bylo vytvořit ve střední Evropě jednotný německý stát, jehož součástí budu také české země.

Když se v březnu 1849 změnila poměry v Rakousku-Uhersku, znamenalo to také změnu obecní správy v Olomouci. Správu města vedl obecní výbor rozšířený na 36 členů. Ačkoliv byl v roce 1850 vydán prozatímní obecní řád, nové volby se nekonaly.³¹

Moravským místodržitelstvím na doživotí jmenovaného purkmistra nahradil v roce 1851 volený starosta, kterým se na čtrnáct let stal olomoucký měšťan a podnikatel Franz Kreimel.³²

Zásadní změnu v politickém, kulturním a národním životě v Olomouci znamenalo vydání Říjnového diplomu, ve kterém se František Josef I. 20. října 1860 zříká absolutismu.³³

Ve městě měli úřady a správu radnice v rukou stále Němci. V 60. letech však rostl nejen počet Čechů, kteří tvořili už celých 40% olomouckých obyvatel, ale rostla také myšlenka na národní zrovnoprávnění české menšiny s německou většinou.³⁴

V roce 1966 Franze Kreimela na radnici na dobu pouhého jednoho roku vystřídal Franz Hein.³⁵ V průběhu trvání jeho funkce byl Olomouci dne 24. ledna 1966 schválen statut města a občané mohli začít pracovat na nové samosprávě města. Obecní výbor se změnil v třicetičlenné zastupitelstvo.³⁶ V témže roce starostu Franze Heina vystřídal doktor farmacie

---

³¹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. s. 48.

³² TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc, 1997. s. 9–21.

³³ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. s. 49.

³⁴ Tamtéž. s. 49.

³⁵ TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc, 1997. s. 9–21.

³⁶ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. s. 48.

a dlouholetý člen městské rady Karel Schrötter, který starostou zůstal až do svého odstoupení v roce 1872.

V 60. letech došlo k výraznému rozvoji spolkového života, novinářství a školství nejen Němců, ale také Čechů. Největší význam v historii města ale mělo zrušení pevnosti, na kterém měl zvláštní zásluhu další olomoucký starosta, velkoobchodník a bankéř Josef Engel. První brána byla zbořena v roce 1876 a postupně byly odstraňovány také ostatní hradby.³⁷

Následující období by se dalo charakterizovat jako zápas českých obyvatel o svá práva a jako pokles německého živlu. V Olomouci přibývá počet českých lékařů, advokátů a úředníků. Češi již nemusí posílat své děti do německých škol, neboť v roce 1867 došlo k založení Slovanského gymnázia, v roce 1873 byla založena Matiční obecná škola a v roce 1896 byla také zřízena dívčí škola Ústav hraběte Pöttinga. Upadalo nejen německé školství, ale také německý a kulturní život v Olomouci.³⁸

Po 24 letech v úřadu starosty Josefa Engela 2. listopadu 1896 vystřídal Karl Brandhuber. Brandhuber byl velmi reprezentativní osobou. Byl spojen manželským svazkem s rodinou Primavesi a pomáhal spravovat nejen jejich bankovní dům, ale také ovládal veškerý obchod s cukrem a lihem, vlastnil přádelny ve Vrbně pod Pradědem, byl poslancem zemského sněmu, představitelem Obchodní a živnostenské komory a nositelem mnoha řádů a vyznamenání. Nejen jako starosta však obhajoval nespravedlivý protičeský volební řád, projevoval neochotu k hospodářské spolupráci s Čechy a dopustil se spousty křivd vůči českému školství i českým spolkům a organizacím. Kvůli jeho německo-rakouskému patriotismu byl Brandhuber nucen v listopadu 1918 složit svou funkci olomouckého starosty.³⁹

---

³⁷ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. s. 49–50.

³⁸ Tamtéž. s. 49–50.

³⁹ TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc, 1997. s 9–21.

1.4 OLOMOUČTÍ NĚMCI V LETECH 1918–1945

Po 28. říjnu 1918 nastala v Olomouci zcela nová situace. Němci, kteří zde žili, nepřijali vznik Československé republiky s nadšením, neboť se změnil vzájemný vztah mezi českým a německým obyvatelstvem a z původně vládnoucího národa se Němci přes noc stali národnostní menšinou v československém národnostním státě. Olomouc se stala českým městem.

Německé vedení olomoucké radnice v čele se starostou Brandhuberem se snažilo udržet město ve svých rukou, ale 11. listopadu 1918 byla německá správa města nucena s protestem odstoupit. Starosta Brandhuber ještě podal zemské politické správě stížnost, ale ta byla zamítnuta. Dne 17. listopadu 1918 vláda k řízení města jmenovala správní komisi v čele s olomouckým advokátem a národním činitelem dr. Richardem Fischerem. Ve správě bylo podle výsledku z parlamentních voleb z roku 1911 šestnáct zástupců českých politických stran a osm Němců, které určilo odstupující městské zastupitelstvo. Správní komise byly vytvořeny také v olomouckých předměstích, která měla německé vedení. Do konce roku se tak nové správní komise dočkala Nové Ulice, Nové Sady, Povel, Neředín a Nový Svět. Jako úřední jazyk a služební řeč byla na olomoucké radnici stanovena čeština. Německým úředníkům, kteří neovládali český jazyk, byly nabídnuty buď kurzy, nebo odchod ze služeb města.⁴⁰

Němečtí představitelé doufali, že se německé politické reprezentaci podaří připojení Olomouce k provincii *Sudetenland* (Sudety) na severní Moravě. Nejen Olomouc, ale také pohraničí a některá další města a jazykové ostrovy, kterými na Moravě bylo také město Brno, Svitavy a Jihlava, chtěli čeští Němci připojit *Deutschösterreich* (Německé Rakousko).⁴¹

---

⁴⁰ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 219–220.

⁴¹ TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 183.

Kromě provincií *Sudetenland* a *Deutschösterreich* vytvořili Němci ještě provincie *Südmähren* a *Böhmerwaldgau*, které však byly v prosinci 1918 obsazeny českým vojskem a připojeny k Československu. Německé obyvatelstvo ale nepřestávalo proti vzniku samostatného československého státu protestovat.⁴² Jisté uklidnění v německých oblastech nastalo až po podepsání mírové Saint-Germainské smlouvy s Rakouskem. Podle této smlouvy podepsané 10. září 1919 na zámku v Saint-Germain-en-Laye poblíž Paříže uznávalo Rakousko nezávislost a územní nedotknutelnost Československa. Rakousko také na základě smlouvy odstoupilo Československu československé pohraničí, k tomu Vitorazsko v jižních Čechách a Valticko na jižní Moravě. Saint-Germainská smlouva znamenala konec pokusu připojení českého pohraničí k Německému Rakousku a tím i dlouholetým česko-německým sporům. Avšak národnostní rozpory přetrvávaly i nadále.⁴³

Ve snaze udržet a upevnit získané vedení města se čeští představitelé z Olomouce rozhodli uspořádat dne 1. března 1919 mimořádné sčítání lidu, v němž se na rozdíl od rakouského období nezjišťovala obcovací řeč, ale národnost. V Olomouci se přihlásilo 9 772 osob k české národnosti, 8 089 osob k německé národnosti a 1 010 osob k židovské národnosti, která se nově také zjišťovala.

K absolutní převaze českého obyvatelstva nad německým došlo 19. dubna 1919, když k Olomouci bylo podle zákona č. 214 Sb. připojeno jedenáct předměstí (Bělidla, Černovír, Hejčín, Chválkovice, Lazce, Nové Sady, Nový Svět, Neředín, Pavlovičky, Povel a Řepčín) a dvě města (Hodolany a Nová Ulice).⁴⁴

V roce 1938 bylo Československo v bezprostředním ohrožení ze strany Německa. Život Olomouce ale nejvíce ovlivnilo přijetí mnichovské konference a anexe českého pohraničí

---

⁴² TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 220.

⁴³ TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 183.

⁴⁴ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 220.

Německem. Olomouc se stala hraničním městem, přišla o rozsáhlé pozemky a do města proudili uprchlíci ze zabraných území. Jen olomoučtí a okolní Němci přivítali mnichovské události s nadšením a čekali na „osvobození“. Počátkem března 1939 dokonce provedli demonstrace a „*terroristické akce proti českým spoluobčanům v národnostně smíšených obcích*“⁴⁵, které vyvrcholily 14. března 1939 v Nedvězí, Nemilanech, Kyselově, Slavoníně, Povelu a v Olomouci. 15. března 1939 ve čtyři hodiny ráno dostal starosta Richard Fischer zprávu, že Olomouc v ranních hodinách obsadí německá armáda.⁴⁶ Ráno téhož dne se na okraji Olomouce objevili první oddíly německého vojska. V jedenáct hodin se na olomouckou radnici dostavil velitel německého okupačního vojska plukovník Harde a společně s místními nacisty převzal moc ve městě. Německá armáda na náměstí nejdříve rozdávala „propagační jídlo“ a poté předvedla velkou vojenskou přehlídku.⁴⁷

Následujícího dne byli starosta Richard Fischer a první náměstek J. Lang zbaveni funkce a vedením města byl pověřen druhý náměstek Heinrich Schmidt. Dále byli všichni němečtí sociální demokraté odstraněni z městského zastupitelstva a došlo k přejmenování olomouckých náměstí a některých důležitých ulic. Také Židé museli městské zastupitelstvo opustit, protože je říšští Němci je považovali za málo spolehlivé „české Němce“.⁴⁸

Zatímco českým obyvatelům v Olomouci a národnostně smíšených obcích nastalo velmi nelehké období, němečtí obyvatelé Olomouce a některých okolních obcí s německou převahou (Hněvotín, Kyselov, Nedvězí, Nemilany a Slavonín) přivítali německé vojsko s nadšením a vírou, že Olomouc bude opět německé město.⁴⁹

V politickém životě Olomouce získala rozhodující vliv Národně socialistická německá dělnická strana (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, dále jen NSDAP), její složky

---

⁴⁵ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1996. s. 8.

⁴⁶ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 249.

⁴⁷ BARTOŠ, J. Za nacistické okupace. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 252.

⁴⁸ Tamtéž. s. 252.

⁴⁹ Tamtéž. s. 252.

a připojené organizace jako byla ozbrojená organizace působící jako osobní stráž Adolfa Hitlera SS (*Schutzstaffel*, česky Ochranný oddíl), organizace SA (*Sturmabteilung*, česky Útočné oddíly), Hitlerova mládež (*Hitlerjugend*, *HJ*), Německá pracovní fronta (*Deutsche Arbeitsfront*, *DAF*), spolky žen a další.⁵⁰

Již na počátku okupace vytvořili Němci plány, jak Olomouc a jeho okolí postupně a soustavně germanizovat a využít přitom blízké německé jazykové ostrovy. Německý vliv byl posilován při všech příležitostech. Němci zabavovali český a židovský majetek a půdu, zejména velké továrny a obchody. Kromě toho byla budována německá sídla v okolí města. Německý vliv byl zřejmý také při prosazování a zvýhodňování německých úředníků, živnostníků a dělníků před českými. Němci se také více uplatňovali ve školství, ve veřejné správě a byli upřednostňováni i v přidělování městských bytů.⁵¹

Činnost českých úřadů v Olomouci byla kontrolována a stále více omezována. Stále častěji projednávaly všechny důležité případy německé úřady. Ve městě působilo krajské vedení NSDAP a jeho přidružené složky, německý úřední soud (*Amtsgericht*), pobočka německého zemského soudu (*Landgericht*) v Brně, pobočka brněnské kriminální služebny a vedoucí úřadovny gestapa, služebna nacistické zpravodajské služby *Sicherheitsdienst* a 3. prapor policejního pluku SS.⁵²

Olomouc měla na konci války důležité postavení pro německé i sovětské velitele, protože se zde soustřeďovaly nejsilnější a nejpočetnější jednotky německé armády, které právě v Olomouci chtěla obklíčit Rudá armáda. K boji mezi německou a Rudou armádou došlo v neděli 6. května 1945, kdy se sovětské vojsko dostalo ke Svatému Kopečku. Již v tento moment začali z města prchat nejen nacističtí funkcionáři, ale také němečtí vojáci. V pondělí 7. května se Rudé armádě podařilo proniknout do městské části Bělidla a ráno

---

⁵⁰ BARTOŠ, J. Za nacistické okupace. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 252.

⁵¹ Tamtéž. s. 253–254.

⁵² Tamtéž. s. 255.

dalšího dne zahájili sovětsí vojáci útok na centrum města. Již kolem poledne se jim podařilo osvobodit celé město.⁵³

V dubnu 1945 před osvobozením Olomouce Rudou armádou panoval mezi místními Němci strach. Obávali se jak Rudé armády, tak i odvety ze strany českých spoluobčanů, kteří je obviňovali ze spoluodpovědnosti za zločiny nacistického režimu.⁵⁴

Již v polovině dubna 1945 byly německé děti a ženy vyzvány, aby se připravily k dočasné evakuaci. Ve dnech 24.–26. dubna byla jejich značná část odvezena městskými autobusy do Havlíčkova Brodu. Mladší němečtí muži zatím sloužili ve Wehrmachtu a starší muži byli zařazováni do tzv. Volkssturmu, který měl bránit Olomouc.⁵⁵

Kromě této organizované evakuace docházelo také k hromadným útekům německého obyvatelstva na západ. Utekla většina německých sedláků ze Slavonína a Hněvotína. Ti, kteří uprchli brzy na jaře 1945, se už nevrátili. Přecházeli ze západních Čech do Bavorska, které v té době již bylo obsazené Američany. Němečtí uprchlíci do Německa procházeli na hranicích Bavorska a Saska.⁵⁶

Osvobození Olomouce a převážně německých nebo národnostně smíšených měst a vesnic ve dnech 5.–9. května 1945 bylo spojeno s výtržnostmi vojáků Rudé armády namířené proti místním Němcům. Rudoarmějci nerozlišovali tamější Němce od ostatních. Usmrcování lidí, rabování, znásilňování, konfiskace movitých věcí a dobytka patrně nebylo možno zabránit.⁵⁷

---

⁵³ BARTOŠ, J. Za nacistické okupace. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 267–268.

⁵⁴ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 4.

⁵⁵ Tamtéž. s. 4.

⁵⁶ Tamtéž. s. 4.

⁵⁷ Tamtéž. s. 5.

1.5 OLOMOUČTÍ NĚMCI V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ (1945–1948)

Na začátku května 1945 byly v německých oblastech zřizovány místní a okresní správní komise „*pro prozatímní správu obcí a okresů s většinou státně nespolehlivého neslovanského obyvatelstva*“⁵⁸. Na Olomoucku, které tvořily především tzv. německé ostrovy s národnostně smíšenými obcemi, založili čeští starousedlíci a noví osídlenci z okolí české revoluční Národní výbory. V Olomouci sídlil Národní výbor hlavního města Olomouce a Okresní národní výbor Olomouc-venkov. Hlavním úkolem Národních výborů bylo rychlé převzetí moci ve městě a nastolení pořádku. Pokusy německých antifašistů účastnit se na práci Národních výborů, respektive na správních komisích, končily z velké části nezdarem. Po osvobození se nedělaly rozdíly mezi německými antifašisty a ostatními Němci. Všichni museli nosit pásky s nápisem „N“ jako Němec.⁵⁹

Vojensko-politické funkce v Olomouci a v okolních národnostně smíšených v obcích přebírali příslušníci partyzánských skupin. Někteří členové těchto skupin se k nim přihlásili až po válce. Takto například vzrostl počet členů vojenské skupiny tzv. Moravské brigády ze 400 členů, které čítala na konci dubna 1945, na několik tisíc členů po osvobození. Členem vojenské skupiny se mohl stát téměř kdokoliv. Základní kvalifikací pro přijetí nového člena „*se stala nesmiřitelnost a „ráznost“ vůči Němcům*“.⁶⁰

Po osvobození se v olomouckém tisku začala propagovat myšlenka, že za všechno napáchané zlo během německé okupace není zodpovědný pouze nacistický režim, ale celý německý národ.⁶¹

Pro menší národnostně smíšené obce na okraji Olomouce (například Slavonín, Nemilany, Nedvězí), v nichž byli Češi za okupace vystaveni politickému a osobnímu pronásledování

⁵⁸ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 5.

⁵⁹ Tamtéž. s. 5–16.

⁶⁰ Tamtéž. s. 6.

⁶¹ KONEČNÝ, K. Od demokracie k totalitě. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 272.

a národnostnímu útlaku zejména v oblasti školství a kultury, byly příznačné výtržnosti v podobě týrání, mučení a šikanování nebo dokonce násilného usmrcení Němců. Také sebevraždy místních Němců spáchané z důvodu pocitu ohrožení byly v těchto oblastech častější než jinde.⁶²

Směrnice k postupu vůči německému obyvatelstvu a dalším „nepřátelským“ menšinám obsahoval tzv. Košický vládní program, který 5. dubna 1945 schválila tehdejší vláda na zasedání v Košicích. Tento dokument obecné zásady pouze nastiňoval, jejich konkretizace probíhala formou vládních prohlášení a projevů politiků.⁶³

Přibližně od srpna do září 1945 se v Československu začaly formovat „*táborové soustavy s ústřední správou, dozorem a kontrolou*“.⁶⁴ Ze začátku byly v českých zemích nejčastější tzv. smíšené tábory, ve kterých byly soustředovány osoby internované, zajištěné, určené k evakuaci nebo k pracovnímu nasazení. Roztřídění těchto osob probíhalo jen pomalu. Brzy po osvobození byly internační a sběrné tábory pro německé obyvatelstvo zakládány také v národnostně smíšených městech na Olomoucku. Ubytovací a zásobovací podmínky v těchto táborech byly obtížné. Ojedinelé nebyla šikanování, ani násilné usmrcení nebo sebevraždy.⁶⁵

Hned v prvních dnech po osvobození Olomouce vydal člen vojenské kanceláře Národního výboru v Olomouci plukovník Lipovský-Jemelka rozkaz ke zřízení internačního střediska pro Němce v Olomouci – Nových Hodolanech.⁶⁶ Kromě sběrného tábora v Nových Hodolanech existovala na Olomoucku také další menší táborová zařízení, jako byl například karanténní středisko v Hněvotíně, vzorový odsuvný tábor v Lutíně-Olšanech nebo tři objekty pro „nouzové“ ubytování Němců.⁶⁷ Do května 1945 byli Němci koncentrováni také

---

⁶² BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 6.

⁶³ Tamtéž. s. 6.

⁶⁴ Tamtéž, s. 6.

⁶⁵ Tamtéž. s. 6.

⁶⁶ KONEČNÝ, K. Od demokracie k totalitě. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 273.

⁶⁷ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 7.

v pracovním táboře v Neředíně a do června téhož roku i v menším pracovním a odsuvném táboře v městské části Slavonín.⁶⁸

Po 8. květnu bylo nejisté také postavení tzv. volných Němců, kteří nebyli soustředěni v zajateckých, pracovních nebo internačních táborech. Šlo o většinu německých obyvatel na Olomoucku. Sudetští Němci již nebyli považováni za československé státní občany, protože po podepsání mnichovské dohody dostali 10. října 1938 německou státní příslušnost. O tuto státní příslušnost a její výhody však Němci po porážce Německa přišli a původní státní občanství jim nebylo obnoveno. Nové postavení německé populace umožnilo jejich sociální a pracovní znevýhodnění a vyvlastnění jejich majetku na základě dekretu 5/1945 Sb. *Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově – právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů* a dekretu 12/1942 Sb. *Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa*. Kromě toho Němcům hrozilo hromadné stěhování a přesuny, ale také nebezpečí tzv. divokých odsunů.⁶⁹

Vzhledem k tomu, že na naprostou většinu Němců bylo nahlíženo jako na spoluobčany, kteří využívali výhod, které jim říšskoněmecká státní příslušnost poskytovala, a kteří zejména v roce 1938 přispěli k likvidaci československého státu, byli označováni termínem „státně nespolehlivé obyvatelstvo“. Až na základě ústavního dekretu 33/1945 Sb. *Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské* dostali Němci možnost požádat o československé státní občanství, respektive o jeho znovuobnovení.⁷⁰

---

⁶⁸ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 36.

⁶⁹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 8–9.

⁷⁰ Tamtéž. s. 9.

Na podzim 1945 se tzv. volným Němcům naskytla možnost opustit Československo dobrovolně na vlastní náklady. Přesto byl někde vyvíjen nátlak lokálními orgány na odchod mimo zemi nebo alespoň z jejich bydliště. Ve městech byli Němci přesídlováni do sklepních bytů, avšak ve svých vesnicích nadále zůstat směli, ale vzhledem k situaci, že byli po 21. červnu 1945 zbaveni vlastnictví půdy a zemědělského majetku, zde zůstávali jen jako pracovní síla na pozemcích, které byly nově osídleny.⁷¹

Podmínky využívání pracovních sil německého obyvatelstva upravil dekret 71/1945 Sb. *Dekret presidenta republiky z 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství*. Povinnost se vztahovala na všechny muže ve věku 14–60 let a všechny ženy ve věku 15–50 let. Z pracovní povinnosti byly vyjmuty děti, staré a nemocné osoby, těhotné ženy od čtvrtého měsíce těhotenství, rodičky a ženy pečující o dítě mladší šesti let.⁷² Z počátku Němci pracovali na odstranění trosk způsobených válkou, později o získání pracovních sil usilovaly průmyslové závody, živnosti a zemědělství. Němci byli posíláni hlavně do výrobních podniků, například do Moravie v Mariánském Údolí nedaleko Olomouce, do cukrovaru ve Vrbátkách, do Prostějova a podobně. Poměrně výhodnou byla pro Němce práce v zemědělství, jelikož potravinové příděly měli jen nízké a zde se mohli občas najíst.⁷³

Tzv. volní Němci, kteří podléhali pracovní povinnosti, měli nárok na náhradu za vykonanou práci. Osoby, které československé občanství ztratily, neměly nárok na přídavky na děti ani na dovolenou. Z jejich mzdy byla také srážena daň ve prospěch státní pokladny ve výši dvaceti procent. Němcům, kteří byli přiděleni na práce do táborů, byly ze mzdy nejdříve odečteny náklady za stravu a ubytování, teprve z této částky odváděli

---

⁷¹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 9.

⁷² STANĚK, T. *Perzekuce 1945*. Praha, 1996. s. 153.

⁷³ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 10–18.

dvacetiprocentní daň státní pokladně. Tyto zásady se však začali uplatňovat až později. Ze začátku pracovali Němci nasazení z táborů často zcela zdarma.⁷⁴

O umístění Němců do táborů jednal 16. května 1945 Moravskoslezský Zemský národní výbor. Opatření ke zkoncentrování mužů ve stáří od čtrnácti do šedesáti let do pracovního tábora v Olomouci bylo zmíněno v *Prozatímních všeobecných směrnicích o Němcích* z 20. května 1945 vydaných Národní bezpečnostní stráží v Brně. Provinilé nebo podezřelé osoby měly být ihned zatčeny a odvezeny do koncentračních táborů. Ošetřeno bylo také opatření proti Němcům, kteří se ničím neprovinili. Takovýmto nemělo být zabráněno vystěhování do Německa nebo Rakouska.⁷⁵

Němci, kteří nebyli internováni nebo soustředěni v jiné formě, museli být policejně přihlášení. Od určitého věku (většinou od šesti let) museli nosit viditelné označení. Podoba tohoto označení nebyla ze začátku jednotná. Jednalo se většinou o bílé nebo žluté náramenní pásky s písmenem „N“ nebo bez něj, popřípadě hákovým křížem na prsou a podobně. Němečtí obyvatelé nesměli používat veřejné dopravní prostředky, navštěvovat veřejná prostranství, zábavní podniky a zařízení, nesměli se ve větším množství shromažďovat v ulicích, na náměstích ani v soukromí, pohybovat se v lesích a vzdalovat se od místa bydliště za určený vymezený okruh. Platil pro ně zákaz vycházet ve večerních hodinách (většinou po 20. nebo 21. hodině). Na některých místech se museli pohybovat mimo chodníky. Nakupovat v obchodech směli jen ve stanovených časech (například jednu hodinu před zavírací dobou obchodů). Také možnost využít služeb jako byla návštěva lékaře, holiče a podobně byla časově omezena. Kromě toho muselo být každé pracovní místo, o které projevil zájem Čech, Němcem uvolněno, nebyl-li „úředně prohlášen za nepostradatelného“.⁷⁶ Bez povolení nesměli Němci vlastnit rozhlasový přijímač, používat

---

⁷⁴ STANĚK, T. *Perzekuce 1945*. Praha, 1996. s. 218.

⁷⁵ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 33.

⁷⁶ STANĚK, T. *Perzekuce 1945*. Praha, 1996. s. 58.

telefon ani telegraf. Museli odevzdat řidičské průkazy a dokonce i jízdní kola. Byly rozpuštěny všechny německé spolky a kluby, bylo zastaveno vyučování v německém jazyce, na mnoha místech byly omezeny německé bohoslužby a návštěvy kostelů vůbec. Poštovní styk byl omezen a korespondence Němců byla cenzurována. Také ostatní texty v německém jazyce musely být před jejich zveřejněním schváleny. Poté bylo vydávání novin, časopisů a dalších tiskovin v německém jazyce úplně zakázáno. Docela častý byl i zákaz používání německého jazyka mimo soukromí.⁷⁷

Porušení těchto četných předpisů a nařízení se trestalo pokutami, ale také vypovězením z místa, internací i jinak. Také snahy Čechů o pomoc Němcům byly kritizovány a setkání s nimi třebaže jen na ulici byla vyšetřována příslušnými orgány.⁷⁸

Od srpna 1945 byly ministerstvem vnitra zakázány svévolné odsuny Němců. Byly však povoleny vnitřní přesuny v rámci okresu a širších oblastí z bezpečnostních a hospodářských důvodů. V rámci „samovolného vystěhování“ bylo 2. září 1945 na Olomoucko vystěhováno německé obyvatelstvo z obcí Jestřábí, Varhošť, Pohořany a Nepřívaz, jelikož tyto obce měly být obydleny novými českými kolonisty z Valašska. Provedením této akce byli pověřeni vojáci a SNB. Vesnice byly obklíčeny a Němci byli po důkladných prohlídkách vystěhováni pouze s nejn nutnějšími věcmi.⁷⁹ Němečtí obyvatelé z těchto obcí byli odvezeni do tábora v Nových Hodolanech u Olomouce. Odtud byli v roce 1946 převezeni do americké okupační zóny. Při převozu obyvatelstva došlo ke krádežím movitého majetku Němců, jejichž pachatelé byli v letech 1947–1948 odsouzeni, ale v roce 1948 byli prezidentskou amnestií propuštěni.⁸⁰

---

⁷⁷ STANĚK, T. *Perzekuce 1945*. Praha, 1996. s. 58–59.

⁷⁸ Tamtéž. s. 58–59.

⁷⁹ Tamtéž. s. 156.

⁸⁰ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 10.

Ztráty na životech německého obyvatelstva na Olomoucku byly značné, přestože zde nedocházelo k hromadným popravám bez předešlého soudního rozsudku. V létě 1945 byly ztráty v některých olomouckých obcích značně vysoké. Například ve Slavoníně je již v květnu 1945 zaznamenáno dvanáct mrtvých Němců.⁸¹

Transfer německého obyvatelstva z Československé republiky byl schválen na konferenci v Postupimi dne 2. srpna 1945. V VIII. článku deklarace je vysloveno přání, aby k transferu docházelo humánním způsobem. *Rozhodnutím Spojenecké kontrolní rady pro Německo* z 20. listopadu 1945, měl být transfer zahájen v prosinci 1945 a ukončen do srpna 1946. Od ledna 1946 taky byly zejména v Bavorsku vytvářeny podmínky k přijetí velkého množství českých Němců a k jejich integraci v poválečném Německu.⁸²

Transfer Němců ze střední Moravy probíhal od února do října 1946. Tak jako všichni Němci vysídlovaní z tehdejšího Československa si s sebou směli také Němci z Olomouce a celé střední Moravy vzít pouze padesátikilogramové zavazadlo se svým osobním majetkem. S tímto zavazadlem pak nastupovali do shromažďovacích táborů v Hodolanech, ve Štěpánově nebo v Lutíně a odtud byli transportováni pryč.⁸³ Pro každý transport, který čítal asi 1200 lidí, bylo k dispozici 40 nákladních vagónů. Přípravu na odsun, která probíhala ve sběrném středisku a trvala asi týden, měla na starosti národní bezpečnost. Transporty samotné měla na starosti československá armáda. Z celé střední Moravy bylo vysídleno asi 35 000 Němců. Po končení hlavní fáze transferu zůstalo na Olomoucku 5000 – 7000 obyvatel německé národnosti.⁸⁴

---

⁸¹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 10.

⁸² Tamtéž. s. 10–11.

⁸³ MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg*. Olomouc, 2008. s. 14.

⁸⁴ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 11–18.

Transporty Němců z Olomouce byly vypraveny 17. dubna a 9. května do Mnichova, 22. května a 1. července do Augsburgu, 2. června do Sandburku, 10. června do Fuldy, 20. června do Dachau, 26. června do Řezna a 22. července do Aalenu.⁸⁵

Ve Štěpánově, kde se nacházel sběrný tábor Němců v areálu bývalých železáren, byla umístěna stanice připravující transfer Němců ze Šternberka, Uničova a přilehlých německých obcí, kteří byli transportováni v období od 21. února do 23. července 1946. Tak jako v případě olomouckých Němců byli i oni dopraveni především do Bavorska a Baden-Württemberska.⁸⁶

Na konci roku 1946 zůstalo na střední Moravě 867 německých specialistů s rodinami, tzn. celkem 1565 osob. Vzhledem k tomu, že národnostně smíšené rodiny nesměly být rozlučovány a děti nesměly být odsunovány, žilo na střední Moravě celkem 2 652 Němců ve smíšených manželstvích. Neznám je počet vdaných žen německé národnosti, na které se odsun také nevztahoval. O znovunabytí nebo osvědčení československého státního občanství podle prezidentského dekretu 33/1945 Sb. z 2. srpna 1945 si na Olomoucku zažádalo 1 146 osob německé národnosti.⁸⁷

V těžké situaci se ocitli také němečtí antifašisté na Olomoucku. Ačkoliv byli podle dekretu 12/1945 Sb. z 21. června 1945 za účast v protifašistickém odboji vyjmuti z konfiskace zemědělského majetku a měli zvláštní postavení, neměli s nimi čeští ani němečtí obyvatelé, kteří měli být odsunuti, pochopení.⁸⁸

Antifašističtí Němci se rozhodovali, zda je pro ně lepší zůstat v Československu nebo odejít do Německa. Usnesení vlády z 23. listopadu 1945 a následně výnos ministerstva vnitra z 26. listopadu 1945 jim doporučoval vystěhování do sovětské okupační zóny a určoval

---

⁸⁵ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 11.

⁸⁶ Tamtéž. s. 11.

⁸⁷ Tamtéž. s. 11.

⁸⁸ Tamtéž. s. 12–18.

jeho podmínky. Také sociální demokraté a KSČ německým antifašistů odchod doporučovaly.⁸⁹

V roce 1946 odešlo nejvíce vysídlených sudetských Němců do Bavorska. Podle některých údajů bylo do Bavorska transportováno 875 000 lidí. Také většina vysídlených Němců z Olomouce a okolí našla svůj nový domov právě v Bavorsku. Včlenění vysídlených Němců mezi bavorské obyvatelstvo napomohla řada různých seskupení, které vysídlení Němci vytvářeli.⁹⁰

Po ukončení organizovaného odsunu začala být rušena některá diskriminační opatření vůči německému obyvatelstvu. Němci již nemuseli nosit žlutou pásku a německé děti směly navštěvovat školy. Volební právo jim však bylo stále upřeno.⁹¹ Jistým projevem diskriminace bylo rozhodnutí Ústředního národního výboru v Olomouci – městě, který na listopadové schůzi v roce 1947 určil, že Němci mají být posíláni na těžké fyzické práce do zemědělství, do cihelen, kamenolomů nebo do uhelných dolů.

22. května 1947 v českých zemích proběhl provizorní soupis obyvatel, který poprvé po skončení druhé světové války poskytl přesné údaje o stavu a struktuře obyvatelstva v Olomouci. Celkový stav obyvatelstva k tomuto datu klesl na 58 617 osob a to především z důsledku odsunu 13 775 Němců.⁹²

Evidence německého obyvatelstva v roce 1948 nejen v Olomouci, ale na celém československém území, nebyla přesná, neboť byla ztížena registrací národnostně

---

⁸⁹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 12–18.

⁹⁰ Tamtéž. s. 12.

⁹¹ STANĚK, T. *Německá menšina v českých zemích (1948-1989)*. Praha, 1993. s. 39.

⁹² LEPKA, I. Vývoj poválečného osídlení Olomouce. In *Olomouc v novodobých dějinách*. Olomouc, 1965. s. 135.

nevyhraněného obyvatelstva, příslušníky etnicky smíšených rodin a osob, které měly osvědčení o státním občanství a přikláněly se k české nebo slovenské národnosti.⁹³

Perspektiva, že na našem území zůstane větší počet Němců, než bylo původně plánované, se zdála být stále reálnější. Proto se československá vláda rozhodla pokračovat v přemísťování Němců z pohraničí do vnitrozemí s cílem využít je tam, kde nebyl dostatek českých zaměstnanců. Důležitou roli hrál také záměr „rozptýlit“ je v českém a slovenském národním prostředí. Uspíšit asimilaci a integraci Němců do společnosti bylo také hlavním cílem politiky komunistické strany, která se záměrem zlepšit sociální situaci německého obyvatelstva přijala některá opatření, k nimž patřilo například zrušení směrnic k provádění dekretu prezidenta 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství, ke kterému došlo na základě vyhlášky z 25. května 1948.⁹⁴

Nově nastolený komunistický režim dál rušil diskriminační opatření vůči Němcům, takže byl rozšiřován počet lidí, kteří žádali o navrácení československého občanství. Pokud žadatel nezískal jinou státní příslušnost, měl trvalý pobyt v Československu a nijak neporušil povinnosti československého občana, mohlo být jeho žádosti vyhověno.⁹⁵

Komunisté Němcům nabídli jen zúžený prostor pro kulturní vyžití v německém jazyce, který byl navíc kvůli úsilí o jejich „přeorientaci“ či „převýchovu“ v „*ideologicky indoktrinované podobě*“.⁹⁶

---

⁹³ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 182.

⁹⁴ Tamtéž. s. 182–183.

⁹⁵ STANĚK, T. *Německá menšina v českých zemích (1948–1989)*. Praha, 1993. s. 73.

⁹⁶ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 183.

1.5.1 Sběrný a internační tábor v Olomouci – Nových Hodolanech (1945–1948)

Sběrný a internační tábor v Olomouci vznikl po osvobození města 12. května 1945. Formálně byl tábor zřízen až o čtyři dny později z iniciativy velitelství Moravské brigády. První rozkazy ke zřízení tábora vydal velitel Moravské brigády plukovník Lipovský-Jemelka. Tábor se nacházel ve třinácti dřevěných barácích postavených v roce 1943 poblíž dnešní budovy Okresního úřadu.⁹⁷

Dozor v internačním táboře vykonávala v prvních týdnech po osvobození jménem Národního výboru Moravská brigáda nebo tzv. revoluční garda, která sdružovala krajně nacionalisticky smýšlející část české mládeže.⁹⁸

V táboře v Nových Hodolanech měli být předběžně zadržováni vojáci německé armády uprchlíci, zběhové, kolaboranti a podezřelí ze zločinů proti republice. Dalšími důvody k internaci v táboře bylo členství v Sudetoněmecké straně (*Sudetendeutsche Partei*, dále jen SdP), později v NSDAP a jejích okrajových organizacích (například v Hitlerově mládeži) nebo služba ve wehrmachtu. Ojedinele se zde setkávali také Romové a Maďaři. V podstatě bylo možné internovat téměř každého občana Olomouce a okolních obcí a měst, kteří mluvili německy. Také proto se několikrát stalo, že se mezi internované do tábora dostali také někteří němečtí antifašisté, komunisté a sociální demokraté zejména z Mariánského údolí a Hluboček.⁹⁹

Táborem v Nových Hodolanech prošlo v období od 28. června 1945 do 24. října 1946 asi 10 000 osob. Pravděpodobně by internovaných osob mohlo být mnohem víc, ale jejich počet byl limitován nedostatkem ubytovacích kapacit. Tábor totiž nemohl ani po překročení ubytovací kapacity pojmout více než 2 500 lidí. Nejvíce osob, celkem 612, bylo do tábora

---

⁹⁷ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 36.

⁹⁸ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 6.

⁹⁹ Tamtéž. s. 7.

zavlečeno v létě v době od 30. srpna do 6. září 1945. Na přelomu srpna a září 1945 zde tedy bylo koncentrováno 2 384 osob, z toho 1 625 mužů, 460 žen, 52 dětí do šesti let a 247 dětí od šesti do čtrnácti let. Naprostá většina z internovaných lidí byli Němci. V září 1945 zde bylo evidováno 2 382 osob, z toho 768 žen a 86 dětí. V druhé polovině října a začátkem listopadu 1945 bylo v Olomouci a v okrese Olomouc-venkov soustředěno celkem 2 515 osob, z toho 2 491 Němců. Jen ve sběrném táboře v Olomouci bylo ještě koncem října a začátkem listopadu 1945 internováno 1 886 osob, z toho 1 862 Němců. V následujícím období počet nově příchozích do tábora klesal. V druhém lednovém týdnu 1946 bylo do Nových Hodolan přepraveno jen 64 osob. Koncem února 1946 tábor uváděl celkem 1 527 soustředěných osob a v březnu téhož roku 1 527 osob. K 31. lednu 1948 bylo v Olomouci – Nových Hodolanech 244 internovaných osob.¹⁰⁰

V období od 8. do 15. května 1945 působilo v Nových Hodolanech osmnáct dozorců. Od května do června pak bylo přijato dalších šedesát. V druhé polovině srpna tvořilo strážní oddíl sběrného a internačního tábora 120 osob. Z toho bylo dvacet vojáků, dvanáct členů Národní bezpečnostní stráže a 88 tzv. výpomocných sil Národní bezpečnostní stráže. V druhé polovině roku 1948 konkrétně ke dni 30. června bylo v táboře v Olomouci – Nových Hodolanech osm zaměstnanců a dalších 215 příslušníků střediska. Přesně o čtvrt roku později počet zaměstnanců klesl na sedm a počet dalších příslušníků na 86.¹⁰¹

K výraznějším změnám pak došlo na začátku roku 1946, kdy byli dosavadní dozorcí nahrazováni absolventy policejních škol nebo členy sboru národní bezpečnosti. Absolventi policejních škol měli za úkol chránit objekt, předvádět delikventy k Lidovému soudu, asistovat při popravách odsouzených a podílet se na přípravě transferu Němců. Kromě těchto

---

¹⁰⁰ STANĚK. T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 55–183.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 58–185.

povinností vodili patnáctičlenné skupiny internovaných do práce např. do cihelny ve Slavoníně, do holických Solných Mlýnů nebo do olomouckých kovozávodů.¹⁰²

Pokyny pro činnost strážních oddílů koncentračního tábora v Nových Hodolanech vydala vojenská kancelář Národního výboru v Olomouci. V těchto pokynech kancelář nařizovala za každou cenu zabránit útěkům z objektu a z pracovního přidělení. Ve strážních pravidlech také stálo, že „*při hromadném pokusu vězňů o útok na stráž nebo při pokusu o útěk*“¹⁰³ je možné použít zbraň. (Podle hlášení z tábora bylo od května do srpna 1945 zastřeleno šest Němců při pokusu o útěk nebo za protivení se strážím.) K dalším bezpečnostním pravidlům tábora jmenujme například zákaz přiblížit se k objektu na vzdálenost menší než padesát metrů a rezolutní zákaz styku s cizími osobami. Z tábora mohl být propuštěn pouze ten jedinec, který dostal povolení vyšetřovací komise národního výboru. Naopak vstoupit do tábora bylo možné pouze s písemným povolením policejního ředitelství nebo národního výboru.¹⁰⁴

Tábor v Olomouci – Nových Hodolanech měl velmi špatnou pověst a Němci zde měli velice těžké podmínky. Kromě týrání byly v druhé polovině roku 1945 vyšetřovací komisí Národního výboru řešeny také disciplinární prohřešky strážných. Časté byly majetkové zpronevěry dozorců a sexuální vydírání německých žen. Vyskytovaly se zde také případy bití, ponižování, různých šikan a střelby.¹⁰⁵ V souvislosti s nehumánním zacházením s internovanými Němci se někdy mluví o „*hodolanském pekle*“.¹⁰⁶

Vedení tábora evidovalo kromě počtu internovaných osob také osoby zemřelé. Údaje jsou však značně nepřesné a nekompletní z čehož vyplývá, že počet ztrát na životech mohl být v táboře daleko vyšší, než je známo. K nejčastějším příčinám úmrtí se řadily srdeční

---

¹⁰² BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 8.

¹⁰³ STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 32.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 32.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 82.

¹⁰⁶ Mai 1945 bis... Sběrný tábor Olomouc-Hodolany. In: *Olmützer Blätter*. č. 12. roč. 39. 1991. s. 128.

a mozková mrtvice, srdeční slabost, srdeční kolaps, sešlost věkem ale také střevní katary, zápaly plic, tuberkulóza, mimo jiné také podvýživa a vyčerpání a v menší míře také násilné zacházení. Vážné nebezpečí v táboře představovaly zejména infekční choroby, které se šířily kvůli nahromaděnému množství lidí, špatné stravě, vyčerpání nebo hygienickým závadám. V létě roku 1945 byl v Olomouci zaznamenán dokonce případ úplavice.¹⁰⁷

Přejdeme-li ke konkrétním číslům, zjistíme, že od 23. května do 23. srpna 1945 zemřelo v táboře v Olomouci – Nových Hodolanech celkem 72 osob. Údajně se jednalo o sedm osob usmrcených na následky násilného zacházení a o devět osob, které měly spáchat sebevraždu. Příčina úmrtí sebevraždou byla u internovaných osob hlášena také v případech, kdy se mohlo jednat o smrt následkem týrání. Případů týrání nebylo v táborech po celé republice málo, avšak mnozí, kteří si týráním a následnými výslechy prošli, se pod hrozbou dalších ran a mučení rozhodly vypovídat jinak. V olomouckém táboře byl v červnu 1945 podle utrpených zranění očividně zbit jeden z internovaných. Ten však později sám potvrdil slova strážného, který tvrdil, že si dotyčný zranění způsobil pádem. Kartotéka zemřelých z tábora v Olomouci – Nových Hodolanech dále udává, že začátkem června 1945 bylo zastřeleno 15–20 starých lidí, kteří sem byli převezeni z městského starobince. Jen během dvou dnů 6. a 7. června jsou doložena úmrtí patnácti těchto starých lidí. Jako příčina úmrtí byla uváděna srdeční mrtvice, stařecká sešlost a podobně. Podle úmrtních listů a hlášení zdravotnímu úřadu zemřelo období měsíců září až prosinec 1945 dalších 36 lidí. Za celý rok 1945 zde pak bylo nahlášeno celkem 135 zemřelých osob. V období od ledna do konce června roku 1946 se dochovaly záznamy o úmrtí 47 osob. Za celý rok 1946 pak bylo podle kartotéky zemřelých střediska v Olomouci – Nových Hodolanech evidováno 52 případů smrti. V letech 1947 až 1948 zde údajně zemřelo 15 lidí.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ STANĚK. T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Opava, 1996. s. 71–75.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 75–166.

Kromě zemřelých osob byly zaznamenávány také osoby z tábora vyřazené. V letech 1945–1946 počet vyřazených osob rostl z důvodu chystaných transferů, méně pak kvůli odesílání obviněných k lidovým soudům, přesunutí bývalých vojáků Wehrmachtu do zajateckých táborů nebo přesuny internovaných do jiných táborů.¹⁰⁹

Hlavní transporty osob z internačního tábora v Nových Hodolanech skončily na podzim roku 1946. Poté v táboře zůstalo jen několik desítek přestárých osob, osob s nadějí na přidělení českého státního občanství, několik tak zvaných specialistů a osob čekajících na došetření a rozsudky lidových soudů.¹¹⁰

Udává se, že táborem v Nových Hodolanech prošlo v období od května 1945 do března 1946 asi 17 000 lidí. Ve většině případů se jednalo o staré muže, ženy a děti. Mladí němečtí muži byli posíláni do válečných front.¹¹¹

---

¹⁰⁹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1997. s. 8.

¹¹⁰ KONEČNÝ, K. Od demokracie k totalitě. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 274.

¹¹¹ MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg*. Olomouc, 2008. s. 11.

1.6 VÝSLEDKY SČÍTÁNÍ LIDU A DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ OBYVATELSTVA V OLOMOUCI (1869–1947)

Až do vzniku Československa byla Olomouc převážně německým městem se silnou českou menšinou. Relativně početnou složku obyvatel představovali také Židé. Po roce 1848 do Olomouce přicházeli celé židovské rodiny z okolních měst, především z Prostějova, Lipníka, Loštic nebo Přerova. Nově příchozí Židé se usídlovali především na obou hlavních náměstích a v přilehlých ulicích.¹¹²

V roce 1869 byl počet obyvatel české národnosti 4 915 a počet obyvatel německé národnosti 10 655. V roce 1880 žilo v Olomouci 12 879 Němců a 6 123 Čechů. Češi tak tvořili asi třetinu obyvatel města. V roce 1889 se poměr obyvatel lehce změnil ve prospěch české národnosti. Ve městě žilo 12 156 Němců a 6 756 Čechů.¹¹³ Velkou skupinu obyvatel města tvořili také Židé. V roce 1890 jich v Olomouci žilo 1 306, o deset let později se k židovství hlásilo 1 676 osob, což bylo asi 7,7% všech obyvatel města.¹¹⁴

Během let 1889–1910 v Olomouci přibýlo 1 274 Čechů a 1 097 Němců. Sčítání obyvatel v roce 1910 prokázalo, že v Olomouci žilo 13 253 Němců a 8 030 Čechů. V období mezi sčítání obyvatel v letech 1900 a 1910 v Olomouci vzrostl podíl Čechů o 4,8%.¹¹⁵

Charakteristickým znakem vývoje po vzniku Československé republiky byl pokles počtu německého obyvatelstva v moravských městech. Úbytek obyvatel německé národnosti vedl ke změně národnostní struktury v těchto oblastech. Kromě Olomouce se tato skutečnost týkala města Brna, Moravské Ostravy, Znojma, Zábřehu na Moravě, Břeclavi, Moravského

---

¹¹² SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 192.

¹¹³ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 106.; SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 191.

¹¹⁴ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 192.

¹¹⁵ BARTOŠ, J. Města na národnostní hranici severozápadní Moravy v první polovině 20. století. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 195.

Krumlova a dalších.¹¹⁶ Dokladem jsou výsledky mimořádné sčítání lidu v Olomouci z 1. března 1919, které ukázalo, že po vzniku Československa Češi získali převahu nad Němci. V Olomouci bylo napočítáno 9 772 Čechů, 8 089 Němců a 1 010 Židů. Pokud k těmto číslům připočítáme také vojenskou posádku, která byla od dob Rakousko-Uherska složena především z Čechů, vzrostl počet obyvatel na 14 454 Čechů a 8 158 Němců.¹¹⁷

Příčin poklesu německého obyvatelstva a růstu podílu Čechů v moravských městech po vzniku republiky bylo hned několik. První z nich byla skutečnost, že v mnoha městech zejména na Moravě byla po vzniku Československé republiky oficiálně uznána také židovská národnost. Většina Židů se tedy po vzniku republiky hlásila právě k židovské národnosti, zatímco před válkou uváděli jako svou obcovací řeč nejčastěji němčinu.¹¹⁸ Další příčinou byla menší porodnost v německých oblastech, která začala být patrná již před první světovou válkou. Větší roli zřejmě sehrávala migrace, zejména stěhování do německých měst, které souviselo se vznikem Československé republiky.¹¹⁹ Hlavním důvodem byl však fakt, že se před první světovou válkou při sčítání lidu zjišťoval pouze tzv. obcovací řeč a nikoliv národnost, což se po vzniku Československé republiky změnilo. Mnohé osoby, které byly národnostně nevyhraněné nebo neutrální, včetně smíšených manželství, které se před válkou hlásily k německé obcovací řeči, považovali po vzniku Československa za vhodné nebo výhodné se naopak hlásit k české národní příslušnosti.¹²⁰ Tomuto názoru svědčí skutečnost, že již po prvním neoficiálním sčítání lidu uspořádaném správní komisí 1. března

---

¹¹⁶ TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 183.

¹¹⁷ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 117.

¹¹⁸ TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 184.

¹¹⁹ BARTOŠ, J. Města na národnostní hranici severozápadní Moravy v první polovině 20. století. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 197.

¹²⁰ TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 184.

1919, tedy před připojením olomouckých předměstí, se k české národnosti přihlásilo 60,7% obyvatel, zatímco Němci tvořili jen 34,2% obyvatel a Židé 4%.¹²¹

Ke zvýšení počtu českých obyvatel v některých městech došlo také formálním způsobem, a sice administrativním připojováním či slučováním sousedních obcí. K Olomouci byla v dubnu 1919 připojena města Nová Ulice a Hodolany-Rolsberg a jedenáct okolních venkovních obcí: Bělidla, Černovír (s osadou Klášterní Hradisko), Hejčín, Chválkovice, Lazce, Neředín, Nové Sady, Nový Svět, Pavlovičky, Povel a Řepčín. Připojením těchto obcí, které se tak staly městskými čtvrtěmi, vznikla Velká Olomouc. Další městskou čtvrtí bylo samozřejmě Olomouc – město.¹²²

Na začátku roku 1921 proběhlo první sčítání lidu po vzniku republiky. Sčítání se již týkalo celé Velké Olomouce, v níž podle údajů žilo 57 206 obyvatel. Čechů bylo 39 213, Němců 15 818, Židů 792, Rusů 105, Poláků 46, Maďarů 39, Jihoslovanů 12 a 18 obyvatel jiných národností. Většinu obyvatel tvořili muži, což bylo dáno tím, že zde byla vojenská posádka, která čítala přes 5 000 vojáků.¹²³

Během necelých deseti let od posledního sčítání lidu v roce 1921 vzrostl počet obyvatel v Olomouci o téměř 10 000. Zatímco v roce 1921 zde žilo 57 206 obyvatel, v roce 1930 to bylo již 66 440. 54,7% obyvatel města tvořili muži a to stále díky vojenské posádce, která se ve městě nacházela.¹²⁴ Z celkového počtu olomouckých obyvatel se k československé národnosti hlásilo 47 861 občanů (73%), k německé národnosti 15 017 (23%)¹²⁵, k maďarské

---

¹²¹ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. s. 42.

¹²² TICHÁK, M. Předměstí a připojené obce. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 341.

¹²³ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 223.

¹²⁴ Tamtéž. s. 227.

¹²⁵ NIESNER, T. Vývoj obyvatelstva Olomouce od roku 1945. In *Osvobozená Olomouc*. Olomouc, 1985. s. 40.

národnosti 1,8%, k židovské 1,4% a zbytek obyvatel se hlásil k ruské, ukrajinské, polské a jihoslovanské národnosti.¹²⁶

Druhá světová válka znamenala pro Olomouc značnou germanizaci jejího obyvatelstva. Germanizační politika nacistů se soustředila především na mládež a školství ve městě. V průběhu německé okupace se počet obyvatel zvyšoval nejen kvůli snaze o germanizaci, ale zejména kvůli německým přistěhovalcům a také kvůli přílivu uprchlíků z východu.¹²⁷ V roce 1939 ve Velké Olomouci žilo 52 647 Čechů, 16 518 Němců a 2 500 Židů. V roce 1944 zde žilo 20 256 německých obyvatel, 54 006 českých obyvatel a pouhých 12 židovských obyvatel.¹²⁸

K výraznému zásahu do populace města Olomouc došlo také po druhé světové válce v souvislosti s odsunem německé menšiny. Na počátku dubna 1945 dosahoval počet osob přihlášených k pobytu v Olomouci 75 262. Uvedený počet však zcela neodpovídal skutečnosti, neboť v katastru města bylo zapsáno také mnoho obyvatel, kteří se v této době nacházeli mimo Olomouc – „*na nucených pracích v „říši“, nebo v koncentračních táborech*“.¹²⁹

Ještě k 1. lednu 1946 žilo v Olomouci 50 859 Čechů, 9 970 Němců a 180 Židů.¹³⁰

---

¹²⁶ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 121.

¹²⁷ NIESNER, T. Vývoj obyvatelstva Olomouce od roku 1945. In *Osvobozená Olomouc*. Olomouc, 1985. s. 40.

¹²⁸ MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg*. Olomouc, 2008. s. 11.

¹²⁹ LEPKA, I. Vývoj poválečného osídlení Olomouce. In *Olomouc v novodobých dějinách*. Olomouc, 1965. s. 135.

¹³⁰ MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg*. Olomouc, 2008. s. 11.

Obyvatelstvo v Olomouci podle tzv. obcovací řeči nebo podle národnosti¹³¹

Údaje o počtu obyvatel v této tabulce jsou až do roku 1921 uvedené pro vnitřní město Olomouc bez městských částí, které k Olomouci byly připojeny v dubnu 1919. První údaj k počtu obyvatel v roce 1919 zahrnuje jen civilní obyvatelstvo města. Do druhého údaje je zahrnuta vojenská posádka, která zde v tomto období působila.

Rok	Celkový počet obyvatel	s českou obcovací řečí / českou národností	s německou obcovací řečí / německou národností
1869		4 915	10 655
1880	20 176	6 123	12 879
1899		6 756	12 156
1910	22 245	8 030	13 253
1919		9 772	8 089
		14 454	8 158
1921	57 206	39 213	15 818
1930	66 440	47 861	15 017
1939		52 647	16 518
1944		54 006	20 256
1946		50 859	9 970

¹³¹ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 106–121.; BARTOŠ, J. Města na národnostní hranici severozápadní Moravy v první polovině 20. století. In *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov, 1993. s. 197.; MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg*. Olomouc, 2008. s. 11.; NIESNER, T. Vývoj obyvatelstva Olomouce od roku 1945. In *Osvobozená Olomouc*. Olomouc, 1985. s. 40.; SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 192.; TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 223.

1.7 POLITICKÝ VÝVOJ V OLOMOUCI V LETECH 1907–1938

Olomouc ke konci 19. století představovala německý ostrov uprostřed českého venkova. K německé národnosti se až do roku 1918 hlásily asi dvě třetiny obyvatel města. Horní vrstvu tvořili podnikatelé, úředníci a důstojníci. Německá šlechta se z Olomouce téměř vytratila, přesto její jednotlivci zastávali místa v městské správě i ve vojsku. Největší část německého obyvatelstva tvořili střední a menší živnostníci. K německé národnosti se také hlásila ekonomicky silná skupina Židů. Čeští obyvatelé byli povětšinou drobní živnostníci a řemeslníci. Kromě nich zde žili nádeníci z venkova, služebnictvo a malá skupina zámožných měšťanů a příslušníci inteligence.¹³² Bohužel tyto vrstvy obyvatel neměly nárok na volební právo, proto Češi až na výjimku z let 1878–1886, kdy byl členem městské rady Čech František Stejskal, neměli na olomoucké radnici žádné zastoupení.¹³³

Otázka obsazování míst v orgánech olomoucké radnice se stal jedním ze základních problémů mezi Čechy a Němci. Volební řád nejen že obsahoval nejen řadu nejasností a mezer, ale také nereagoval na změny v národnostní a sociální skladbě. Vedení radnice se bránilo před pronikáním českého kapitálu a rozvoji průmyslu vůbec ze strachu před přílivem české pracovní síly z venkova. V důsledku této politiky zůstalo obsazení míst v orgánech městské správy až do roku 1918 v rukou Němců.¹³⁴

Vrcholná místa v městské správě si povětšinou dlouhodobě držela úzká skupina lidí snažící se, aby se mezi ni nikdo jiný nedostal. Vliv na olomoucké radnici si také předávaly „některé vzájemně spolupracující či příbuzensky propojené zámožné německé rodiny“.¹³⁵ Takovým příkladem byl třeba v roce 1872 zvolený starosta Olomouce Josef Engel, kterého spojovala osobní i podnikatelská pouta k rodině Mandelblühů, nebo první náměstek,

---

¹³² SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 195–196.

¹³³ TICHÁK, M. Vzpomínky na starou Olomouc. Olomouc, 1997. s. 13.

¹³⁴ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 196.

¹³⁵ Tamtéž. s. 196.

místostarosta a později také starosta Karl Brandhuber, který se přiřazenil do nejbohatší olomoucké patricijské rodiny Primavesi.¹³⁶

Na začátku 19. století došlo ke dvěma významným reformám. První z nich bylo moravské vyrovnání, které bylo vytvořeno v roce 1905 za účelem zrovnoprávnění moravských Čechů a Němců a vyřešení národnostních rozporů mezi oběma národy. Druhou reformou bylo zavedení všeobecného volebního práva v roce 1907.¹³⁷

V roce 1904 vznikla Německá dělnická strana (*Deutsche Arbeiterpartei*, dále jen DAP), která se později vyvinula v nacistickou Německou národně socialistickou stranu dělnickou (*Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei*, dále jen DNSAP).¹³⁸

Ve volbách do Říšské rady, které se konaly 14. a 23. května 1907, byly v Olomouci nejsilnější německé i české nacionalistické strany – Německá pokroková strana (*Deutsche fortschrittliche Partei*, dále jen DFP) a Moravská pokroková strana (dále jen MPS).¹³⁹ Německá liberální strana (*Deutschliberale Partei*) získávala ve volbách téměř 80% všech německých hlasů. V roce 1907 získala 1 721 německých hlasů, v roce 1911 obdržela 1 692 hlasů olomouckých Němců a udržovala si na olomoucké radnici převahu až do roku 1918.¹⁴⁰

Změny politických poměrů od začátku první světové války neumožnily provést nové městské volby, takže obsazení městských orgánů zůstalo v průběhu válečných let stejné a to na základě voleb v roce 1912.¹⁴¹

28. října 1918 vyhlásil Národní výbor v Praze existenci československého státu. Den poté vytvořili čeští Němci z německých oblastí na východě a na severu země Sudety (*Sudentenland*) a Německé Čechy (*Deutschböhmen*). Německé Čechy, stejně jako Sudety,

---

¹³⁶ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 196.

¹³⁷ SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha, 2002. s. 20.

¹³⁸ Tamtéž. s. 20.

¹³⁹ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Ostrava, 1972. s. 38.

¹⁴⁰ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 197.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 212.

Jižní Morava (*Südmähren*) nebo Šumavská župa (*Böhmerwaldgau*) vytvořily prozatímní vládu. Žádná z těchto vlád však neměla dlouhého trvání. Nejdéle se udržela vláda Sudet, která pořádala shromáždění až do února roku 1919. Kromě těchto čtyř vlád vytvořili Němci ve městech Olomouci, Jihlavě, Brně a dalších městech Německý národní výbor pro Brno a střední Moravu.¹⁴²

Prvních voleb do městského zastupitelstva v Olomouci, které se konaly 15. června 1919, se zúčastnilo šest českých politických stran, tři německé strany a dvě židovské strany se společnou kandidátkou.¹⁴³ Ve volbách zvítězila Československá sociálně demokratická strana dělnická (dále jen ČSDSD), která od voličů získala 6 305 hlasů (27,7%) a sedm mandátů. Na druhém místě skončila DSDAP, která získala deset mandátů (17,5%) a na třetím místě byla Československá strana národně demokratická (dále jen ČSND) také s deseti mandáty (16,1%). Teprve čtvrtý skončil blok německých nacionalistických občanských stran s osmi mandáty (13,1%). Další v pořadí byla Československá strana lidová (dále jen ČSL) s pěti mandáty, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská (dále jen ČŽOSS) se čtyřmi mandáty a po dvou mandátech získala ČSND a spojené strany židovské. Na posledním místě skončila Republikánská strana zemědělského maloroľnického lidu (dále jen RSZML), která nezískala žádný mandát. Volby tedy skončily lépe pro české strany, které získaly 64,7% všech hlasů. Německé strany získaly 32,2% a židovské strany pouhých 3,1% hlasů.¹⁴⁴

3. července 1919 proběhla první schůze nově zvoleného městského zastupitelstva. Během této schůze byl novým a prvním českým olomouckým starostou zvolen sociální demokrat soudní rada dr. Karel Mareš a prvním náměstkem byl zvolen Alfred Kraus.¹⁴⁵

---

¹⁴² SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha, 2002. s. 26.

¹⁴³ TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc, 1997. s. 27.

¹⁴⁴ TRAPL, M. *V republice*. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 222.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 222.

V letech 1919–1920 se v Československu začaly formovat nové německé politické strany. V září 1919 měla v Olomouci zakládající celostátní sjezd Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei*, dále jen DNP), v níž byla sloučena řada německých občanských stran. Tato politická strana tehdy stála v čele odporu proti československému státu.¹⁴⁶ Na přelomu srpna a září 1919 vznikla Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (*Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik*, dále jen DSDAP), v listopadu 1919 vznikla Německá křesťansko sociální strana lidová (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei*, dále jen DCV) a také DNSAP. V lednu následujícího roku se konstituovala strana pod názvem Německý svaz zemědělců (*Bund der Landwirte*, dále jen BdL).¹⁴⁷

V parlamentních volbách v dubnu 1920 získaly z celkového počtu 281 zvolených poslanců 199 mandátů (70,8%) československé strany, 72 mandátů (25,6%) německé strany, 9 mandátů (3,2%) maďarsko-německé strany a 1 mandát (0,4%) polské strany.¹⁴⁸ Své postavení v Olomouci upevnila ziskem 33,1% hlasů ČSDSD. Druhé místo získala ČSND, která získala 12,8% hlasů. Třetí z českých stran byla ČSL.¹⁴⁹ Z celkových 72 německých mandátů získala 51 mandátů (11%) DSDAP, patnáct mandátů (5,3%) získalo Německé volební společenství (*Deutsche Wahlgemeinschaft*), jedenáct mandátů (3,9%) získala BdL a DCV obdržela deset mandátů (3,6%).¹⁵⁰

Krátce po volbách byla ČSDSD oslabena rozkolem na pravici a levici. Levice se v září 1919 od strany odtrhla a v květnu 1921 přijala název Komunistická strana Československa (dále jen KSČ).¹⁵¹

---

¹⁴⁶ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 118.

¹⁴⁷ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 223.

¹⁴⁸ SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha, 2002. s. 50.

¹⁴⁹ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 223.

¹⁵⁰ SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha, 2002. s. 50.

¹⁵¹ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 223.

V obecních volbách v září 1923 z českých stran zvítězila se ziskem 5 506 hlasů (17,1%) opět ČSDSD, ale jejich pozice byla oproti roku 1919 výrazně oslabena. Naopak zástupci německých stran a KSC v níž byli od 2. října 1921 spojení olomoučtí čeští i němečtí komunisté, získala v obecních volbách v roce 1923 celkem 2 080 hlasů a tedy čtyři mandáty (6,5%). Ztratila také ČSND, která získala šest mandátů (10,4%). ČSL měla devět mandátů (14%), tři mandáty získal Svaz národního osvobození, po dvou mandátech získala RSZML a také ČSS a po jednom mandátu získala Hospodářská občanská strana a Sdružení státních a veřejných zaměstnanců. Z německých stran se nejvíce propadla DSDAP, která získala pouhé dva mandáty (4%). Ostatní německé strany kandidující jako Německé volební společenství (DNP a DNSAP) získaly 7 692 hlasů a tedy čtrnáct mandátů (24%). Spojené strany židovské získaly pouze jeden mandát (2,3%).¹⁵²

4. listopadu 1923 byl novým starostou Olomouce zvolen dr. Richard Fischer, prvním náměstkem byl zvolen soudní rada Antonín Vlček a druhým náměstkem byl zvolen Němec Robert Fritscher.¹⁵³

V parlamentních volbách v roce 1925 získala největší procento hlasů (16,9%) ČSDSD. Druhou nejsilnější olomouckou politickou stranou byla ČSL (15,3%), která získávala vliv také prostřednictvím svého deníku Našinec. KSC získala i přes velkou snahu pouze 1 860 hlasů tedy 6%. Značný pokles hlasů v Olomouci zaznamenala ČSND, která ještě v roce 1920 získala 18% hlasů, avšak ve volbách v roce 1925 se musela spokojit pouze s 5,8%. Naopak poměrně silný vliv si od roku 1920 v Olomouci budovala ČŽOSS. Ta v roce 1925 získala 7,1% hlasů. ČSND měla jen 5,8% hlasů. Německé strany získaly necelých 22% hlasů.¹⁵⁴

---

¹⁵² TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 225.

¹⁵³ Tamtéž. s. 225–226.

¹⁵⁴ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 124–125.

4. prosince 1927 proběhly v Olomouci volby do městského zastupitelstva. Z českých stran opět zvítězila ČSDSD a získala tak dvanáct mandátů (20,3%), na druhém místě skončila ČSL s devíti mandáty (14,2%) a třetí byla ČSND se šesti mandáty. ČŽOSS získala mandáty čtyři, ČSNS získala tři mandáty, Národní strana práce (NSP) dva mandáty a po jednom mandátu získala Strana slovanských národních socialistů a nová Strana čsl. „Domova“ majitelů domů, domků a pozemků. Z německých stran získalo nejvíce hlasů a tedy třináct mandátů Německé volební společenství. DSDAP získala mandáty tři stejně jako KSČ. Spojené strany židovské získaly dva mandáty.¹⁵⁵

Ve volbách městských představitelů, které se konaly 8. února 1928, byl starostou opět zvolen dr. Richard Fischer. Prvním náměstkem byl zvolen oficiál státních drah Josef Lang a druhým náměstkem byl zvolen továrník Rudolf Sallinger.¹⁵⁶

V parlamentních volbách v listopadu 1929 byla v Olomouci první opět ČSDSD (22,8%). Na druhém místě skončila ČSL (13,2%) a třetí byla ČSNS (11%).¹⁵⁷ KSČ si od roku 1925 pohoršila a získala pouze 4% všech hlasů. Německé strany získaly celkem 26,4% hlasů. Nejsilnější z nich byla DSDAP (6,7%).¹⁵⁸

20. března 1932 se v Olomouci konaly komunální volby, ve kterých z českých stran zase zvítězila ČSDSD s jedenácti mandáty (18%) a druhá skončila ČSL s devíti mandáty (14,2%). V době hospodářské krize získala větší vliv KSČ, která obdržela šest mandátů (9,5%) a předstihla tak ČSND s pěti mandáty (9,2%). Se čtyřmi mandáty následovala ČSNS (7,6%) a ČŽOSS (6,7%). Po jednom mandátu získala Strana čsl. „Domova“ majitelů domů, domků

---

¹⁵⁵ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 227.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 227.

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 227.

¹⁵⁸ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 124.

a pozemků, RSZML a Národní liga. Německé volební společenství získalo šest mandátů (9,9%), po třech mandátech získala DCV, DSDAP a NSDAP.¹⁵⁹

20. dubna 1932 byl olomouckým starostou opět zvolen dr. Richard Fischer. Také na pozicích prvního a druhého náměstka nebyly žádné změny. Zvoleni byli opět Josef Lang a Rudolf Sallinger.¹⁶⁰

Zlom v politické orientaci Němců nastal v době hospodářské krize v letech 1933–1935. Nacistické strany DNSAP a DNP vystopovaly silně protistátně, takže jim byla v říjnu 1933 zastavena činnost a v listopadu byly nacistické strany dokonce rozpuštěny. V té době se však již pod názvem Sudetoněmecká vlastenecká fronta (*Sudetendeutsche Heimatfront*, dále jen SHF) formovalo nové nacionalistické německé hnutí Konráda Henleina.¹⁶¹

V květnu 1935 se konaly parlamentní volby, ve kterých znovu zvítězila ČSDSD (16,4%), před ČSL (13,4%), ČSNS (13,3%), RSZML, ČŽOSS a Národním sjednocením. Henleinova nyní již Sudetoněmecká strana, kterou volili bývalí členové DNSAP a DNP, se stala nejúspěšnější německou stranou (15%).¹⁶² Velké podpory se dostalo SdP v okolních olomouckých obcích. Například v Hněvotíně podpořilo SdP 60% německých voličů. Podobná situace nastala v Nemilanech a ve Slavoníně. SdP neobstála s pouhými 25 hlasy v Nedvězí nejen proto, že zde byla česká většina, ale také proto, že převážná část tamních Němců podpořila aktivistické strany. V Kyselově získala SdP 116 hlasů německých voličů a jen 82 voličů odevzdalo své hlasy stranám aktivistickým. KSČ v parlamentních volbách získala jen 8,6% hlasů.¹⁶³

---

¹⁵⁹ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 245.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 245.

¹⁶¹ BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc, 1996. s. 6.

¹⁶² TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 247.

¹⁶³ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska 1848–1960*. III. sv. Olomouc, 1972. s. 78–111.

16. března 1938 tedy den po příchodu německého okupačního vojska dne byl starosta dr. Richard Fischer i první náměstek Josef Lang zbaven funkce. Vedení města bylo svěřeno druhému náměstkovi, nacistu Heinrichu Schmidтови. Toho samého dne byli všichni němečtí sociální demokraté a Židé odstraněni z městského zastupitelstva. Na začátku července 1939 bylo zastupitelstvo úplně rozpuštěno. Správcem města a vládním komisařem se stal až do roku 1942 olomoucký právník německé národnosti JUDr. Fritz Czermak. Poté, kdy byl v roce 1942 povolán do wehrmachtu, byl na jeho místo dosazen JUDr. Julius Schreitter.¹⁶⁴

V březnu 1938 přešla BdL a CDV pod SdP. DSDAP a Komunistické straně Německa (*Kommunistische Partei Deutschlands*, dále jen KPD) byla v říjnu zastavena politická činnost. ČSNS, ČŽOSS, RSZML, Národní sjednocení a Národní liga se sloučily do Strany národní jednoty, k níž o několik dní později přistoupila také ČSL. Povolena byla levicová Národní strana práce, která se skládala z bývalých členů ČSDSD, KSČ a ČSNS. SdP se 30. října 1938 stala součástí nacistické strany NSDAP.¹⁶⁵

22. prosince 1938 byla rozpuštěna KSČ, její představitelé byli vyloučeni ze zastupitelstva města a byli nahrazeni členy Strany národní jednoty, NSDAP a Národní strany práce.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ BARTOŠ, J. Za nacistické okupace. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 252.

¹⁶⁵ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 248–249.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 249.

1.8 VÝVOJ KULTURNÍHO ŽIVOTA NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA V OLOMOUCI (1848–1945)

Město Olomouc bylo důležitým kulturním, školským i církevním centrem. Až do roku 1848 byl kulturní život ve městě zcela v rukou Němců. Teprve ústava z 21. prosince 1867 umožnila rozvinutí společenského života nejen německého, ale také českého. Právě po roce 1867 vznikala řada německých i českých spolků, kterých přibývalo zejména od 60. let 19. století. Avšak již předtím existovala řada jiných německých spolků. V roce 1910 působilo na území města 174 německých a 114 českých spolků nejrůznějšího zaměření. Mnohé spolky ovlivňovaly také politický a národnostní boj ve městě. Mimo jiné se nově zakládaly také noviny a časopisy.¹⁶⁷

1.8.1 Divadelní činnost a počátky kinematografie

V letech 1848–1860 zažívalo olomoucké divadlo období své největší slávy. Přispěl k tomu zejména opakovaný pobyt císařského dvora a dvorního divadla. V olomouckém divadle hostovalo dvorní vídeňské divadlo i přední operní pěvci. Při divadelních představeních zde převládala opera.¹⁶⁸

Prvním ředitelem divadla byl Leopold Hoch. Po něm následovali ředitelé Burghauser, Blum, Haag, König, Czernitz, Bertalan, Raul, Westen, Stick, Berghof, Lesser, Schmidt-Rübsam a Schliessmann-Brandt.¹⁶⁹

V 70. letech se v německém městském divadle zhoršovaly hospodářské poměry. Ředitelé divadla se velmi rychle střídali a klesala návštěvnost. Kvůli udržení návštěvnosti měly

---

¹⁶⁷ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 103.

¹⁶⁸ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 242.

¹⁶⁹ SCHEIN, A. *Das deutsche Theater in Olmütz*. In Československá republika: Olomouc. Berlín, Praha, Basilej, 1930. s. 41.

přednost lehčí divadelní formy. Z činohry to byla především komedie a fraška a ve zpěvohře ustupovala opera operetě. Divadlo musela finančně podporovat městská rada a muselo se také přistoupit ke zdražování vstupného.¹⁷⁰

V roce 1911 byl založen Německý divadelní spolek (*Deutscher Theaterverein*), který byl krátce po vzniku Československé republiky v roce 1921 převzat brněnským německým divadlem v čele s ředitelem Georgem Hölleringem.¹⁷¹

Ve válečných letech ztratil divadelní život na intenzitě. Městská rada i nadále pronajímala městské divadlo, ačkoliv jeho návštěva značně kolísala. Obtíže byly způsobené také cenzurou. Městská rada ve smlouvě s ředitelem divadla Schliessmannem-Brandtem o pronájmu divadla z roku 1917 stanovovala, že je zakázáno hrát díla žijících autorů těch národů, se kterými je monarchie ve válce. Vyloučena byla také česká operní díla.¹⁷²

Když vláda na olomoucké radnici přešla do českých rukou, znamenalo to pomalý konec německého divadla. 19. ledna 1920 bylo městské divadlo propůjčeno Družstvu pro vybudování českého divadla, které tu začalo hrát česky. Zprvu zde mohlo německé divadlo pořádat představení pouze dvakrát až třikrát týdně. Později muselo družstvo divadlo Německému divadelnímu spolku přenechat každý rok na čtyři měsíce. V roce 1926 město podepsalo novou nájemní smlouvu, která divadlo propůjčovala Družstvu pro vybudování českého divadla na dalších šest let, avšak s podmínkou, že družstvo opět každý rok přenechá divadlo Německému divadelnímu spolku. Tentokrát však už jen na tři měsíce.¹⁷³

---

¹⁷⁰ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 294.

¹⁷¹ MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz*. 1. vyd. Olomouc, 2012. s. 118.

¹⁷² SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 214.

¹⁷³ DRLÍK, J. České divadlo v Olomouci. In *Československá republika: Olomouc*. Berlín, Praha, Basilej, 1931. s. 40.

Německá veřejnost se však nemohla smířit se skutečností, že samostatný divadelní soubor zanikl, proto v roce 1923 vznikl ochotnický spolek *Deutsche dramatische Gesellschaft* (Německá dramatická společnost). Spolek hrál každý druhý pátek v německém Kasinu.¹⁷⁴

Koncem 19. století začalo do Olomouce pronikat také filmové umění. V roce 1896 se ve městě promítaly první světelné obrazy a v letech 1908–1913 zde vznikla tři německá kina.¹⁷⁵ 15. dubna 1908 bylo v Olomouci otevřeno první stálé německé kino pod názvem *Kinematograph-Theater*. Druhé německé kino Urania (později přejmenováno na Orania, Atlantis a Jas) bylo zřízeno v roce 1911 v dnešní Hynaisově ulici. V roce 1913 bylo pod názvem Edison postaveno další německé kino. V listopadu 1921 získal podnikatel Matěj Chowanetz licenci a tak mohlo být zavedeno další kino Apollo. Později ještě přibylo kino Central a Helios a ve 30. letech kina Metropol a Slávia.¹⁷⁶

1.8.2 Hudební činnost

V roce 1851 založil státní návladní dr. Alois Kallina hudební spolek *Musikverein*, který fungoval až do roku 1942. V roce 1860 byl nově založen mužský pěvecký spolek *Männergesangverein (1860–1945)*, který ač měl málo členů, pořádal zájezdy do jiných měst. Kromě toho ještě organizoval hudební školu, která však na začátku 70. let zanikla. V roce 1862 byl spolek *Männergesangverein* přejmenován na *Kammermusikverein* (Komorní hudební spolek). V roce 1888 byl v Olomouci založen *Damensingverein* (Dámský pěvecký spolek), který fungoval až do roku 1940.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz*. 1. vyd. Olomouc, 2012. s. 119.

¹⁷⁵ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 113.

¹⁷⁶ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 154.

¹⁷⁷ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 242.

1.8.3 Výstavní činnost

Pro rozvoj výtvarného umění v Olomouci měla velký význam v roce 1900 založená *Gesellschaft der Kunstfreunde* (Společnost přátel umění), která pořádala výstavy výtvarných děl, přednášky a exkurze. Její činnost pokračovala až do roku 1945.¹⁷⁸

V 70. letech 19. století byla v Olomouci založena dvě německá muzea. V roce 1875 bylo na německé reálce otevřeno *Průmyslové muzeum Františka Josefa*, které mělo sloužit názornému vyučování nejen studentů reálky ale také řemeslných tovaryšů.¹⁷⁹

V roce 1874 zřídila městská rada z podnětu Karla Schröttera a starosty Josefa Engela *Historické muzeum*. Muzeu byla vyhrazena bývalá kaple sv. Jeronýma na radnici. Muzeum převzalo muzejní sbírky, které byly v letech 1848–1853 umístěny při nedělní pokračovací škole pro dospělé. Byly zde k vidění numismatické, mineralogické a fyzikální sbírky.¹⁸⁰

Třetí německé muzeum vzniklo až v roce 1908 pod názvem *Spolek přírodovědeckého a historického muzea arcivévody Josefa Ferdinanda*.¹⁸¹

1.8.4 Sportovní činnost

Po první světové válce přibýlo zejména dělnických tělocvičných jednot a spolků, z nichž nejstarší z nich byl *Allgemeiner Arbeiter Turnverein* (Všeobecný dělnický tělocvičný spolek) založený v roce 1909. Další dělnické tělocvičné spolky vznikaly na olomouckých předměstích Povel, Nová Ulice a Pavlovičky.¹⁸²

---

¹⁷⁸ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 147.

¹⁷⁹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 243.

¹⁸⁰ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 111.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 111.

¹⁸² TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 155.

V letech 1922–1923 fungoval také největší německý sociálnědemokratický tělovýchovný spolek v Československu *Arbeiter Turn- und Sportverein* (Dělnický tělocvičný a sportovní spolek), který měl svou pobočku v Olomouci na Nových Sadech.¹⁸³

V roce 1852 byl založen gymnastický spolek, který se o deset let později změnil v *Turnverein* (Tělocvičný spolek, 1862–1939). V roce 1899 spolek otevřel nově postavenou tělocvičnu v dnešní Hynaisově ulici. Dalšími vznikajícími sportovními spolky a kluby byly: *Eislaufverein* (Bruslařský spolek, 1870), *Erster Olmützer Radfahrer-Klub* (První olomoucký cyklistický klub, 1886–1924), *Österreichischer Touring-Klub, Sektion I. Olmütz* (Rakouský turistický klub, sekce I. Olomouc, 1899), *Trabrennverein für Mähren* (Spolek klusáckých dostihů na Moravě, 1900), *Turnverein (Wirner) Sektion Olmütz* (Tělocvičný spolek, sekce Olomouc, 1912), *Radfahrerklub „Schwalbe“* (Cyklistický klub „Vlaštovka“, 1912), *Skiklub der Sektion Nordmähren des deutschen und Österreichischen Alpenvereines in Olmütz* (Lyžařský klub sekce severní Moravy a rakouského alpského spolku v Olomouci, 1910).¹⁸⁴

Do roku 1938 se počet německých tělovýchovných a sportovních spolků rozšířil ještě o tyto: *Deutscher Fussballklub Olmütz D.F.C.* (Německý fotbalový klub Olomouc, 1920), *Mähr. schlesischer Rad- und Motorfahrer-Verband in Olmütz* (Moravskoslezský cyklistický a motorový spolek v Olomouci, 1923), *Fussballklub Hettha Olmütz* (Fotbalový klub Hettha Olomouc), *Christlich-deutscher Turnverein in Olmütz* (Křesťansko-německý tělocvičný spolek v Olomouci), *Touristenverein „Die Naturfreunde“ in der ČSR – Ortsgruppe Olmütz* (Turistický spolek „Přátelé přírody“ v ČSR – Místní skupina Olomouc), *Verein der Schachfreunde Olmütz* (Spolek přátel šachů Olomouc). Dalšími sportovními spolky

---

¹⁸³ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 243.

¹⁸⁴ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 155.

v Olomouci byly spolky židovské: tělocvičná jednota *Makkabi* a *Jüdischer Turnverein* (Židovský tělocvičný spolek).¹⁸⁵

V roce 1939 byly činné také spolky *Deutscher Alpenverein* (Německý Alpský spolek), *Mähr. schlesischer Sudetengebirgsverein* (Moravskoslezsko sudetský Alpský spolek), *Olmützer Schützengesellschaft* (Olomoucká střelecká společnost), *Schwimmenverein „Möwe“* (Plavecký spolek „Racek“), *Verein deutscher Jägerschaft* (Spolek německého lovectví).¹⁸⁶

V roce 1945 všechny německé tělovýchovné a sportovní spolky a kluby zanikly.

1.8.5 Další spolková činnost

Společenský život v Olomouci utvářel nejen sport, divadlo, hudba a muzea, ale také další organizace a spolky, v nichž se sdružovali jak obyvatelé německé národnosti, tak i národnosti české.

Nejstarším spolkem fungujícím v Olomouci již od roku 1817 byl kulturní spolek *Kasinoverein*, který založili plukovníci Liechtenstein a Blumenfeld. Spolek měl ihned od začátku své existence 136 členů, kteří odebírali nejen německé, ale také české časopisy, pořádali hudební produkce, taneční zábavy, ochotnická divadelní představení a jiné umělecké zábavy. Od roku 1896 spolek působil pod názvem *Deutsches Casino*.¹⁸⁷

V roce 1848 byl v Olomouci založen německý umělecký spolek *Concordia*. Od roku 1853 byl v provozu také německý spolek *Katholischer Gesellenverein* (Spolek katolických

---

¹⁸⁵ TRAPL, M. V republice. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 243.

¹⁸⁶ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 156.

¹⁸⁷ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 217.

tovaryšů). Mezi další spolky založené olomouckými Němci patřil od roku 1869 *Katholische Ressource* (Katolické východisko) a od roku 1891 spolek *Arbeiterbildungsverein*.¹⁸⁸

Nejvýznamnějším německým spolkem však byl od roku 1886 *Bund der Deutschen Nordmährens* (Spolek severní Moravy), přední organizace německého nacionalismu, jejímž zakladatelem byl Hermann Brass, továrník ze Zábřehu a poněmčovatel severní Moravy.¹⁸⁹ Úkolem spolku bylo podporovat německé hospodářství, lidovou vzdělanost a národní činnost v německém duchu na severní Moravě. 1. června 1886 začal spolek vydávat *Mitteilungen des Bundes der Deutschen Nordmährens* (Zprávy Spolku Němců na severní Moravě), v níž informoval o své činnosti.¹⁹⁰

K dalším důležitým olomouckým spolkům, které sdružovali olomoucké Němce, patřili v roce 1870 založený *Verein der Deutschen in Mähren* (Spolek Němců na Moravě), *Lebensverband der christlichen Deutschen Mährens* existující v letech 1898–1934 a v letech 1922–1934 také *Deutscher demokratischer Jugendbund* (Německý demokratický mládežnický spolek).¹⁹¹

Kromě těchto spolků se okupovaná Olomouc stala sídlem mnoha dalších politických nebo kulturně-politických organizací. Vedení zde měly již zmíněné složky NSDAP, mezi nimiž byly *SS* a *SA*, *Hitlerjugend* nebo *Bund der deutschen Mädler* (Svaz německých dívek).¹⁹²

---

¹⁸⁸ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 120–122.

¹⁸⁹ KNECHTL, B. *Tricet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc: Pozor, 1923. s. 25.

¹⁹⁰ FISCHER, R. *Národnostní vývoj na severní Moravě od roku 1848*. Olomouc, 1932. s. 88.

¹⁹¹ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 121.

¹⁹² MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz*. 1. vyd. Olomouc, 2012. s. 132.

1.8.6 Německojazyčný tisk

Dlouho v Olomouci existovala pouze jedna městská knihtiskárna, kterou v letech 1799–1815 provozoval Antonín Josef Škarnicl a v letech 1815–1851 Alois Škarnicl. Než bylo v roce 1844 otevřeno Hölzelovo knihkupectví, existovalo ve městě jen knihkupectví Gastlovo.¹⁹³

15. března 1848 se olomoučtí občané dočkali svobody tisku. Od této doby v Olomouci vycházelo velké množství německých a v menším množství konečně také českých novin a časopisů. Nejstarší časopisy byly však německé. Na přelomu března a dubna roku 1848 začal vycházet časopis *Die neue Zeit. Blätter für nationale Interessen* (Nový čas. Listy pro národní zájmy), který se vydával až do roku 1902. Časopis nejdříve vydával profesor filozofie a knihovník Ignác Jan Hanuš. Nakladatelem a redaktorem časopisu byl olomoucký knihkupec Eduard Hölzel. Odpor olomouckých Němců zejména dr. A. Fickera a prof. A. Jeittelese vůči Hanušovi způsobil, že se knihkupec Hölzel rozhodl svěřit redakci časopisu *Die neue Zeit* profesorovi medicíny a spisovateli Andreasi Ludwigu Jeittelesovi. Mezi následující redaktory časopisu *Die neue Zeit* patřili také Willibald Müller nebo Franz Markl.¹⁹⁴

Jelikož měl časopis *Die neue Zeit* od doby, kdy začaly vznikat také české časopisy, finanční problémy, byl náklad časopisu podporován vládou, která však ovlivňovala jeho obsah. Z iniciativy členů spolku *Deutscher Verein von Mähren* (Německý moravský spolek) a zejména z iniciativy židovského advokáta Jakoba Ebena byl v roce 1872 založen týdeník

---

¹⁹³ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 89.

¹⁹⁴ MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz*. 1. vyd. Olomouc, 2012. s. 124–125.

německých liberálů *Das deutsche Volksblatt für Mähren* (Německý lidový list pro Moravu). V roce 1880 se název týdeníku změnil na *Mährisches Tagblatt* (Moravský deník).¹⁹⁵

Opozičními časopisy k *Die neue Zeit* a *Das deutsche Volksblatt für Mähren* měly být časopisy menších politických stran, které vycházely pod názvy *Volksfreund* (Přítel lidu) a *Freie Stimmen* (Svobodné hlasy). Tyto časopisy se však vydávaly jen velmi krátkou dobu.¹⁹⁶

Olomoucké arcibiskupství financovalo časopis *Olmützer Zeitung* (Olomoucké noviny), který od roku 1875 řídil František Provazník. 18. dubna 1848 se objevilo první číslo olomouckého věstníku *Olmützer Lokal-Anzeigebblatt* (Olomoucký lokální inzertní list) a 2. května téhož roku se začal vydávat časopis *Olmützer Zeitschrift* (Olomoucký časopis).¹⁹⁷

V roce 1877 začal v Olomouci každý měsíc vycházet literární a vlastivědný časopis *Moravia*, který měl „být oporou němectví na Moravě“.¹⁹⁸ V roce 1882 se však redakce a tisk časopisu přesunul do Brna.¹⁹⁹

Umělecký vedoucí Německého divadelního spolku, olomoucký knihkupec a nakladatel Rudolf Adolph krátce vydával divadelní časopis *Die Rampe*. Od roku 1919 vycházel také olomoucký deník *Neueste Frühpost. Tageszeitung für Politik und Volkswirtschaft* (Nejnovější ranní pošta. Deník pro politiku a národní hospodářství). Po vzniku Československé republiky začal být vydáván rodinný týdeník *Deutsche Woche* (Německý týden) a v roce 1935 začaly vycházet *Deutsche Zeitung* (Německé noviny).²⁰⁰

---

¹⁹⁵ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 242.

¹⁹⁶ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 197.

¹⁹⁷ MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz*. 1. vyd. Olomouc, 2012. s. 125.

¹⁹⁸ Tamtéž. s. 126.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 126.

²⁰⁰ Tamtéž. s. 126–129.

1.9 PROBLEMATIKA NĚMECKÉHO ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI (1848–1945)

Nejen kultura, ale také školství bylo v Olomouci až do druhé poloviny 19. století plně pod německým vlivem. V roce 1785 byly všechny školy v Olomouci úplně poněmčeny a čeští Olomoučané se první české školy dočkaly až v roce 1867, kdy bylo založeno Slovanské gymnasium.²⁰¹

Německé školství v Olomouci mělo dlouhou tradici. Již v roce 1566 bylo v Olomouci založeno německé gymnázium *K. k. deutsches Staatsgymnasium*. Na gymnáziu vedle Němců studovali také Češi, přičemž čeští studenti zde měli až do zřízení českého gymnázia v roce 1867 převahu.²⁰² Od roku 1848 se na gymnáziu podle nařízení z 28. července 1848 povinně vyučovaly dvě hodiny češtiny týdně. A jelikož byl v některých školních letech podíl Čechů na gymnáziu většinový, byla v nižších třídách zřízena německá a „slovanská“ oddělení. V roce 1852 zde studovalo celkem 426 studentů.²⁰³ Téměř o deset let později v roce 1861 počet studentů navštěvujících gymnázium výrazně stoupl. Gymnázium tehdy navštěvovalo 374 českých a 236 německých studentů, o rok později zde bylo dohromady 750 studentů z toho 374 Čechů a 256 Němců.²⁰⁴

Vysoké školství v Olomouci zastupovala až do roku 1860 Františkova univerzita, ačkoliv byla v letech 1851–1860 postupně rušena. Vídeňské ministerstvo kultu a vyučování rušení zdůvodňovalo nedostatkem posluchačů, ale roli hrály také finanční a politické problémy, zejména angažovanost profesorů a studentů univerzity během revolučního hnutí v letech 1848–1849.²⁰⁵ První změny se týkaly lékařsko-chirurgického učení s babickou školou pro přípravu porodních asistentek. Učení bylo v roce 1849 prohlášeno za samostatný ústav a jako takový fungoval až do roku 1874, kdy byl zrušen. 19. září 1851 byla zrušena

---

²⁰¹ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 40.

²⁰² KNECHTL, B. *Třicet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc, 1923. s. 11.

²⁰³ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 239–243.

²⁰⁴ KNECHTL, B. *Třicet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc, 1923. s. 11.

²⁰⁵ FIALA, J. Město v pevnosti. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 178.

filozofická fakulta a 10. srpna 1855 také fakulta právnická. Ve stejný den byl také rozpuštěn akademický senát. Jediným pozůstatkem univerzity bylo teologické učení s univerzitní studijní knihovnou. 14. července 1857 bylo teologické učení prohlášeno za samostatnou fakultu a bylo mu ponecháno rigorózní a promoční právo. Po německé okupaci v březnu 1939 byla zrušena také teologická fakulta a její budova byla zabrána v souvislosti s rušením českých vysokých škol.²⁰⁶

Po zrušení univerzity si městská rada jako náhradu vymohla zřízení druhé státní školy *K. k. deutsche Oberrealschule* (Německá vyšší reálka), která byla založena 3. listopadu 1853. Reálka byla v té době novým typem školy, která své absolventy připravovala na působení v průmyslu a obchodu, případně k dalšímu studiu na vysokých školách technického a hospodářského zaměření. Reálku navštěvovaly v průměru dvě třetiny Němců a jedna třetina Čechů. Budova německé reálky byla postavena v letech 1873–1875. Dnes je na tomto místě Základní škola Komenium.²⁰⁷ Zájem o studium na této škole byl od začátku její existence obrovský. Již v prvním roce po otevření reálku navštěvovalo 216 žáků. V roce 1873 škola dosáhla nejvyššího počtu žáků v její historii. Tehdy školu navštěvovalo 551 žáků.²⁰⁸ V roce 1882 měla reálka pouhých 176 žáků. Během téměř třiceti let se počet žáků více než zdvojnásobil, takže v roce 1909 reálku navštěvovalo 402 žáků.²⁰⁹

Začátkem druhé poloviny 19. století v Olomouci existovaly pouze školy německé. Byly to tři triviální školy, hlavní škola a gymnázium. Od roku 1844 v Olomouci fungoval také útulek pro děti a školka.²¹⁰

---

²⁰⁶ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 239.

²⁰⁷ Tamtéž. s. 239–275.

²⁰⁸ WYLIČIL, E. *Das deutsche Schulwesen in Olmütz*. In *Československá republika: Olomouc*. Berlín, Praha, Basilej, 1930. s. 38.

²⁰⁹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 275.

²¹⁰ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 127–128

Jak již bylo řečeno, triviální městské obecné školy byly ve městě tři. Od roku 1842 to byla škola svatého Mořice a od roku 1845 také škola u svatého Michala. Obě tyto školy podléhaly církevnímu dozoru a měly po dvou třídách. V 50. letech se staly trojtřídními a podle školského programu z roku 1863 měly být obě školy čtyřtřídní. V roce 1869 proběhla další reorganizace a obě školy se staly pětitřídními. O rok později byly ke každé ze škol připojeny tři třídy měšťanské. Mořická škola se stala chlapeckou a michalská škola byla od té doby dívčí.²¹¹ Třetí triviální školou byla soukromá dívčí škola obecná a měšťanská v klášteře voršilek. Dívčí školu v roce 1866 navštěvovalo 434 žákyň, v roce 1887 jen 332 žákyň.²¹²

V 80. letech 19. století v Olomouci existovaly dva učitelské ústavy. Prvním zařízením byl ústav pro výchovu učitelek německého i českého původu *Fürstenbischöfliche Privat-Lehrerinnenbildunganstalt*, který byl založený v roce 1870 při soukromé dívčí škole v klášteře voršilek.²¹³ Druhým pedagogickým zařízením o dvou třídách byl ústav pro vzdělávání učitelů základních škol *Lehrerbildunganstalt*, který vznikl v roce 1869 při *C. k. Musterhauptschule* (C. k. diecéšní vzorná hlavní škola). V prvních letech svého fungování měl ústav až přes 500 žáků. V roce 1878 jej navštěvovalo 253 německých a 84 českých žáků, ale v následujících letech se počet žáků prudce snižoval.²¹⁴

Z dalších škol fungujících v Olomouci byla od roku 1848 škola zpěvu a hry na housle, která však zanikla již v roce 1871. Kromě toho ve městě byly dvě vojenské školy – *Cadetten-Schul-Companie* (kadetka pro pěší) a dělostřelecká akademie, která ale byla v roce 1858 přestěhována do Hranic na Moravě.²¹⁵

---

²¹¹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 240.

²¹² TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 127–128.

²¹³ Tamtéž. s. 128.

²¹⁴ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 240.

²¹⁵ Tamtéž. s. 240.

Také v olomouckých okrajových obcích Neředín, Nová Ulice, Nový Svět, Nové Sady a Pavlovičky existovaly v roce 1853 německé obecné školy. V roce 1900 byla založena další obecná škola na Povlu. Škola na Nové Ulici byla v roce 1910 rozdělena na školu chlapeckou a školu dívčí.²¹⁶

V roce 1860 byla otevřena německá obchodní škola a v roce 1876 vznikla dvouletá večerní *Gewerbliche Fortbildungsschule* (Pokračovací živnostenská škola) s německým a českým oddělením. V roce 1885 ji navštěvovalo 334 žáků.²¹⁷

V roce 1894 město postavilo *Höhere Handelsschule*. Jednalo se o první německou vyšší obchodní školu na Moravě, ke které byly v roce 1900 připojeny další dvě obchodní školy. Sloučením vznikla zcela nová instituce pod názvem *Deutsche Handelsakademie* (Německá obchodní akademie).²¹⁸

V roce 1899 založil ženský odbor spolku *Bund der Deutschen Nordmährens* hospodyňskou a kuchařskou školu císařovny Alžběty. V roce 1900 byl na místě dřívější zemské nemocnice založen také ženský učitelský ústav *Elisabethium*. V roce 1901 došlo ke sloučení hospodyňské a kuchařské školy s *Elisabethinem*, při kterém byla nově zřízena také vyšší dívčí škola a penzionát. Na začátku první světové války byl penzionát uzavřen a už nebyl nikdy obnoven.²¹⁹ V roce 1902 byl otevřen ústav pro výchovu učitelek, který sídlil v Křížkovského ulici. O pět let později zahájil činnost německý zemský ústav pro hluchoněmé, který byl po několika letech přesunut do Šumperka.²²⁰

---

²¹⁶ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 128.

²¹⁷ SKOUPÝ, A. Bourání hradeb. In *Olomouc: malé dějiny města*. Olomouc, 2002. s. 202.

²¹⁸ BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. Ostrava, 1972. s. 108.

²¹⁹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 275.

²²⁰ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 128.

V roce 1918 založil německý spolek *Deutscher Verein für höhere Mädchenerziehung* soukromé německé dívčí lyceum, které však bylo v roce 1920 bylo zrušeno.²²¹ V té době v Olomouci existovala ještě obchodní škola pro chlapce, která ale fungovala pouze do roku 1920.²²²

Po převratu v roce 1918 bylo německé školství omezováno, což z velké části souviselo s poklesem počtu německého obyvatelstva. Ve školním roce 1919/1920 se do českých obecných škol hlásilo 850 dětí a do německých škol necelých 600 dětí.²²³ Ve 20. letech 20. století byly postupně zrušeny tři německé učitelské ústavy a byly také zahájeny kroky ke zrušení německé reálky. I přesto olomouckým Němcům ve městě zůstalo deset škol mateřských, tři školy veřejné a jedna soukromá škola měšťanská, sedm veřejných a tři soukromé školy obecné. Kromě toho fungovaly tři živnostenské pokračovací školy, obchodní akademie, dívčí lyceum, státní reálné gymnázium a státní učitelský ústav. Poslední jmenovaná škola byla ve školním roce 1924/1925 zrušena kvůli pokračujícím úbytku žáků německé národnosti.²²⁴ Německé státní gymnázium a německá reálka v Olomouci byly 2. července 1925 sloučeny a vzniklo tak *Staatsrealgymnasium* (Státní reálné gymnázium).²²⁵

V roce 1938 Němcům v Olomouci zůstaly pouze tři soukromé mateřské školy, šest obecných škol, tři měšťanské školy, státní reálné gymnázium, obchodní akademie a veřejná odborná škola pro ženská povolání.²²⁶

---

²²¹ NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc, 1998. s. 275.

²²² TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 128.

²²³ TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc, 1997. s. 95.

²²⁴ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 129.

²²⁵ WYLIČIL, E. *Das deutsche Schulwesen in Olmütz*. In Československá republika: Olomouc. Berlín, Praha, Basilej, 1930. s. 38.

²²⁶ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 129.

Situace se znovu obrátila v době německé okupace, kdy byla většina českých škol rušena a nahrazována školami německými. Ve zbylých českých školách byla alespoň hojně posílena pozice německého jazyka, takže hodinová dotace mnohdy překročila výuku českého jazyka a literatury, a výchova byla vedena v nacistickém duchu. V tomto období bylo v Olomouci sedm obecných škol, čtyři hlavní školy, tři živnostenské školy, pomocná škola, vyšší škola pro chlapce a vyšší škola pro dívky, učitelský ústav, odborná škola pro ženská povolání, hospodářská škola a vyšší hospodářská škola.²²⁷

Veškeré německé školství v Olomouci zaniklo po skončení druhé světové války na základě Košického vládního programu z 5. dubna 1945, který ve své patnácté části mimo jiné rozhodl o zrušení německých a maďarských škol a obnovení českých a slovenských škol na území celého Československa. Zanikly tedy všechny německé měšťanské a obecné školy, německé gymnázium, německá obchodní akademie, německá obchodní škola a také všechny německé mateřské školy.²²⁸

---

²²⁷ TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960*. Olomouc, 1972. s. 129.

²²⁸ HOLINKOVÁ, J. Školství v Olomouci po osvobození do současnosti. In *Osvobozená Olomouc*. Olomouc, 1985. s. 105–106.

2. DIDAKTICKÁ VÝCHODISKA

2.1 CHARAKTERISTIKA PŘEDMĚTU OBČANSKÁ VÝCHOVA A ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD

Pro pochopení charakteru jednotlivých předmětů je nutné seznámit se podrobněji s jejich vymezením v rámcových vzdělávacích programech. Charakteristika předmětu občanská výchova, její učivo i tematické celky jsou obsahem Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Pojetí, učivo a témata předmětu základy společenských věd jsou obsaženy v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia (dále jen RVP G).

Pokud nahlédneme do RVP ZV zjistíme, že předmět občanská výchova nejtěsněji souvisí se vzdělávací oblastí Člověk a společnost a oborem Výchova k občanství. Podle této vzdělávací oblasti, můžeme občanskou výchovu charakterizovat jako předmět, který má žáky připravit na zapojení do demokratické společnosti tím, že je vybaví znalostmi o historickém, sociálním a kulturním vývoji společnosti, o životě lidí, o mezilidských vztazích a také o společenských jevech a procesech. Výuka občanské výchovy se má zaměřit na formování pozitivních občanských postojů. Důležité je také vzdělávání v oblasti prevence rasistických, xenofobních a extremistických postojů, výchova k respektování lidských práv, k toleranci a k rovnosti mužů a žen. Občanská výchova žáky v neposlední řadě učí úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí.²²⁹

Podle vzdělávacího oboru Výchova k občanství má občanská výchova žákům pomoci v orientaci v sociální realitě a v začleňování se do rodinných a jiných společenských vztahů, v sebepoznání a poznávání druhých lidí a v pochopení vlastního jednání i jednání druhých.

---

²²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 29. 05. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Kromě se žáci prostřednictvím občanské výchovy seznamují s činnostmi důležitých politických institucí a orgánů, s hospodářským životem a s možnostmi, jak se zapojit do občanského života. Občanská výchova podporuje rozvoj občanského a právního vědomí žáků, respekt k mravním principům a přebírání odpovědnosti za vlastní jednání, chování a jejich důsledky.²³⁰

Pro občanskou výchovu mají význam také další vzdělávací oblasti a obory. Souvislost bychom našli také se vzdělávacím oborem Dějepis (politické proudy a strany, občanská práva, totalitní systémy), Zeměpis (světové hospodářství, principy a zásady ochrany přírody a životního prostředí, globální ekologické a environmentální problémy lidstva), Výchova ke zdraví (vztahy mezi lidmi a formy soužití, hodnota a podpora zdraví, osobnostní a sociální rozvoj) a Člověk a svět práce (finance, trh práce, volba profesní orientace, možnosti vzdělávání, zaměstnání, podnikání).²³¹

Občanská výchova má také vazby s průřezovými tématy. Spojitost najdeme s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova (vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití, podobnost a odlišnost lidí, vnitřní svět člověka, osobní rozvoj), Výchova demokratického občana (demokracie, demokratické rozhodování a řízení, lidská a občanská práva, participace občanů na společenském a politickém životě), Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (evropská integrace), Multikulturní výchova (lidské vztahy mezi příslušníky různých etnických skupin a národů), Environmentální výchova (souvislosti mezi ekologickými, technicko-ekonomickými a sociálními jevy) a Mediální výchova (podíl médií na utváření hodnot).²³²

---

²³⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 29. 05. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

Předmět základy společenských věd je v RVP G zakotven ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost a navazuje na vědomosti získané v základním vzdělání, které dále rozvíjí a rozšiřuje. Na základě této vzdělávací oblasti představuje předmět základy společenských věd možnost k utváření historického vědomí žáků a k jejich občanskému vzdělávání. Základy společenských věd mají podporovat rozvoj myšlenkových operací, praktických dovedností a vlastní identity žáka. Žáci se ve výuce tohoto předmětu naučí základním principům demokracie a úcty ke kulturním výtvorům lidstva.²³³

Předmět základy společenských věd je ukotven především ve vzdělávacím obsahu Občanský a společenskovední základ. Podle tohoto vymezení mají základy společenských věd žákům pomoci pochopit odlišnosti v lidském jednání a využít tyto poznatky při sebepoznávání a poznávání druhých lidí. Základy společenských věd rozvíjejí vhodné způsoby komunikace a schopnost řešit konflikty. Žáci také poznají projevy sociálně-patologických jevů. Zásadou předmětu základy společenských věd se žáci orientují ve složkách státní moci České republiky, také v systému politických stran a snaží se ovlivňovat politické dění ve státě. Kromě jiného žáci obhajují lidská práva a rozpoznávají nedemokratické formy řízení skupin a státu. Předmět základy společenských věd vštěpuje žákům respekt nejen k morálním normám ale také k platným právním normám. V neposlední řadě žáci zaujmou postoj k problematice globalizace a evropské integrace a budou schopni zhodnotit význam orgánů Evropské Unie. Neopominutelný je také přínos z hlediska posuzování etických norem, náboženských projevů, včetně projevů sektářského myšlení a projevů nejen náboženských nesnášenlivostí.²³⁴

Souvislost předmětu základy společenských věd a občanské výchovy nalezneme u vzdělávacího oboru Geografie (státní zřízení, globalizace, globální problémy lidstva,

---

²³³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. [cit. 14. 06. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG_2007-07_final.pdf>.

²³⁴ Tamtéž.

nástroje ochrany přírody a životního prostředí), Dějepis (ekonomické, demografické a politické postavení v globálním světě, sjednocující se Evropa a její místo v globálním světě, globální problémy moderní společnosti), Člověk a svět práce (profesní volba, trh práce, osobní management, pracovní právo, ekonomické pojmy a subjekty, fiskální, monetární a sociální politika, peníze, hospodaření domácnosti, finanční produkty, bankovní soustava), Výchova ke zdraví (efektivní komunikace, rozvoj sociálních dovedností, sebereflexe, sociálně patologické jevy).²³⁵

Základy společenských věd v sobě zahrnují také průřezová témata Osobnostní a sociální výchova (komunikace, mezilidské vztahy, sociální a ekologické problémy, interkulturní kontakty a dovednosti, etika lidského chování), Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (mezinárodní vztahy, globální svět), Multikulturní výchova (mezilidské vztahy), Mediální výchova (politická komunikace, význam médií) a Environmentální výchova.²³⁶

Občanská výchova a základy společenských věd jsou předměty, které souvisí také s tématy jiných předmětů. Je to předmět, který v sobě integruje následující složky:

- *Vlastivědnou složku.* Vlastivědná složka tvoří souhrn vědomostí národních dějin, historie českého jazyka a literatury a částečně také zeměpis. Smyslem je přijetí minulosti českého národa a vytvoření pozitivního vztahu k místu, kde žijí, a jeho kulturnímu dědictví.²³⁷
- *Právní složku.* Právní složka vytváří základy právního vědomí žáků a pomáhá jim v pochopení vlivu občana na státní aparát a státní moc (zákonodárnou, výkonnou i soudní). Právní složka v základech společenských věd a občanské výchově

---

²³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. [cit. 14. 06. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG_2007-07_final.pdf>.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ HOŘEJŠOVÁ, D. *Didaktika občanské nauky a základů společenských věd.* Praha, 1996. s. 10.

zdůrazňuje vztah práva a morálky, chápání spravedlnosti, svobody, autority a demokracie.²³⁸

- *Ekonomickou složku.* Ekonomická složka žákům přibližuje základní ekonomické pojmy a problémy, zdokonaluje jejich ekonomické myšlení a umožňuje racionální ekonomické rozhodování.²³⁹
- *Antropologickou složku.* Antropologická složka sleduje cíl pochopit zasazení člověka do světa jak v rovině individuální, tak v rovině interpersonální.²⁴⁰
- *Politologickou složku.* Politologická složka vede žáky k pochopení vztahů ve společnosti a jejich mechanismu. Hlavní myšlenkou tohoto učiva je pochopení politiky nejen jako nástroje prosazování vlastních zájmů, ale také jako možnost aktivního působení na regionální, spolkové i profesní uspořádání. Důležitá je také orientace v soustavě politických stran a pochopení zahraniční politiky státu.²⁴¹
- *Ekologickou složku.* V rámci ekologické složky je základem výchovy vztah mezi člověkem a prostředím, ve kterém člověk žije, a pochopení jejich vzájemného konfliktu. (Člověk přírodu užívá bez ohledu na další důsledky.)²⁴²

Jednotlivé složky mají jako svou součást také historii, bohemistiku, folkloristiku, religionistiku, psychologii, sociologii, filozofii, estetiku a etiku. Učitel tohoto předmětu tedy musí zvládnout poměrně širokou tematickou škálu.²⁴³

Cílem předmětu je nejen přinést žákovi informace z výše zmíněných složek, ale také výchova k občanským postojům a k integraci poznatků z jiných předmětů.²⁴⁴

---

²³⁸ HOŘEJŠOVÁ, D. *Didaktika občanské nauky a základů společenských věd*. Praha, 1996. s. 10–11.

²³⁹ Tamtéž. s. 11.

²⁴⁰ Tamtéž. s. 11.

²⁴¹ Tamtéž. s. 12–13.

²⁴² Tamtéž. s. 12.

²⁴³ Tamtéž. s. 9.

²⁴⁴ Tamtéž. s. 10.

2.2 PROJEKTOVÁ VÝUKA A JEJÍ MÍSTO V EDUKAČNÍM SYSTÉMU

První diskuze o projektové výuce se vedly v USA v 19. a 20. století. Zakladateli této metody výuky byli J. Dewey a W. H. Kilpatrick. Druhý jmenovaný o projektové výuce v roce 1918 napsal první ucelenou studii.²⁴⁵

Zavádění projektů do výuky v české škole s sebou přinesly až proměny české vzdělávací soustavy v roce 1990. Tento krok představoval výrazné posílení pedagogické autonomie v českém vzdělávacím systému. Učitel tak získal na jedné straně větší míru svobody, na straně druhé také větší zodpovědnost za naplňování výukových cílů a dosahování kompetencí daných určitým stupněm vzdělání.²⁴⁶

Při vymezení projektové výuky se v didaktické teorii setkáváme s velkou nejednotností. V některých pracích je projekt považován za metodu vyučování, v jiných za organizační formu vyučování, způsob koncentrace učiva, specifický způsob zpracování obsahu vyučování nebo typ vzdělávací strategie.²⁴⁷ V každém případě se však nebudeme mýlit, když projekt vymežíme jako *„komplexní praktickou úlohu (problém, téma) spojenou se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.“*²⁴⁸

V procesu projektové výuky ustupuje dominantní role učitele do pozadí a naopak se zvětšuje prostor pro komunikaci mezi žáky. Učitel ustupuje od své role facilitátora a tím do řešení projektu aktivizuje a zapojuje žáky, kteří se mezi sebou učí komunikovat, spolupracovat spolu a řešit problémy.²⁴⁹

---

²⁴⁵ TOMKOVÁ, A. a kol. *Učíme v projektech*. Praha, 2009. s. 11–12.

²⁴⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno, 2006. s. 7–8.

²⁴⁷ TOMKOVÁ, A. a kol. *Učíme v projektech*. Praha, 2009. s. 13.

²⁴⁸ MAŇÁK, J. ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno, 2013. s. 168.

²⁴⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno, 2006. s. 19.

Schopnost žáků komunikovat představuje v projektové výuce důležitý předpoklad, protože se většina projektů realizuje jako skupinová práce. Existují však i projekty individuální nebo naopak projekty třídní a v největším rozsahu také projekty školní.²⁵⁰

Projekty můžeme dělit také podle dalších hledisek jako je navrhovatel projektu, délka trvání, prostředí projektu, počet zúčastněných, způsob organizace a další. Nejdůležitějším hlediskem v typologii projektů je navrhovatel. Rozlišují se projekty navrhované samotnými žáky (spontánní projekt) nebo učitelem (uměle připravený projekt). Zatímco spontánní projekt vychází ze zájmů a potřeb žáků, projekt uměle připravený je koncipován podle didaktických cílů, které určí učitel. V praxi se také můžeme setkat s projekty, které jsou navrhovány společně učitelem i žáky.²⁵¹

Další typologií projektů je délka jejich trvání. V zásadě rozlišujeme čtyři typy projektů – projekt krátkodobý v rozsahu jednoho dne, projekt střednědobý trvajícím maximálně jeden týden, projekt dlouhodobý trvá více než týden, ne však déle než jeden měsíc, a konečně projekt mimořádně dlouhodobý, který přesahuje délku jednoho měsíce. Při plánování délky projektu musí vzít učitel v potaz nejen téma projektu, které má být zpracováno, ale také věkovou skupinu žáků a místo realizace projektu. Krátkodobé až střednědobé projekty jsou vhodné pro školní výuku na 1. stupni základních škol, dlouhodobé až střednědobé projekty se hodí pro žáky 2. stupně základních škol a pro žáky středních škol. Střednědobé a dlouhodobé projekty se také velice dobře hodí pro mimoškolní výuku (školní výlety, exkurze, školy v přírodě, cyklistické a lyžařské kurzy).²⁵²

Dalším dělením projektů, které je již naznačeno v předchozím odstavci, je dělení podle místa realizace projektu. Rozlišujeme projekty školní, projekty navazující na školní činnost, projekty domácí a projekty mimoškolní. Ty jsou však méně obvyklé. S ohledem

---

²⁵⁰ MAŇÁK, J. ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno, 2013. s. 169.

²⁵¹ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno, 2006. s. 45.

²⁵² Tamtéž. s. 47.

na počet žáků podílejících se na tvorbě projektu rozlišujeme projekty individuální a kolektivní. Kolektivní projekty se dále dělí na skupinové, třídní, ročníkové a školní.²⁵³

Většina projektů, která se realizuje na českých školách, mají charakter jednopředmětových vztahů. Existují však projekty organizované v rámci příbuzných předmětů v jedné vzdělávací oblasti (v našem případě občanská výchova, resp. základy společenských věd a dějepis), projekty spojující předměty z různých vzdělávacích oblastí (dějepis, český jazyk), nebo projekty nadpředmětové, které respektují průřezová témata RVP ZV, případně RVP G.²⁵⁴

Posledním hlediskem v typologii projektů je použití informačních zdrojů. Pokud učitel žákům informační materiál neposkytne a žáci si ho opatřují sami, jedná se o projekt volný. V opačné případě (informační zdroje jsou žákům ze strany učitele poskytnuty) mluvíme o projektu vázaném. Třetí možností je kombinace obou předchozích typů. V tomto případě učitel žákům doporučí základní materiál, který však mohou dle svého uvážení a možností rozšířit.²⁵⁵

Ačkoliv projektová výuka není v českém školství žádnou novinkou, není v pedagogické praxi uplatňována systematicky, nýbrž spíše jako zpestření edukačního procesu. Důvody, proč není projektová výuka uplatňována v širší míře, jsou uváděny následující: časová náročnost, náročnost na přípravu, organizaci a materiální zajištění, vyžaduje dovednost práce ve skupinách, komplikace spojené s hodnocením apod.²⁵⁶

---

²⁵³ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno, 2006. s. 47.

²⁵⁴ Tamtéž. s. 47.

²⁵⁵ Tamtéž. s. 47.

²⁵⁶ Tamtéž. s. 49–51.

Naopak přednostmi projektové výuky jsou: silná motivace, zlepšení vztahu učitele a žáků i žáků navzájem, práce s různými pomůckami a informačními zdroji, podpora iniciativy, kreativity, samostatnosti a vědomí zodpovědnosti, rozvoj spolupráce a komunikace apod.²⁵⁷

Při realizaci projektu musíme dodržet čtyři základní kroky. Jsou to:

- *Stanovení cílů.* V první fázi dochází k upřesnění představ o realizaci projektu a stanovení jeho cílů, které musí být přesně definovány.²⁵⁸
- *Vytvoření plánu.* Druhým krokem je stanovení jednotlivých kroků projektu, jeho časového harmonogramu, místa realizace, počtu zúčastněných žáků, potřebných pomůcek a materiálu, způsob prezentace výsledků atd. V této fázi velmi záleží na společném prodiskutování plánu a na výběru úkolů pro každého žáka nebo pro každou skupinu žáků.²⁵⁹
- *Realizace plánu.* Při realizaci projektu se postupuje podle dříve stanovených kroků. Jedná se o vyhledávání informací, zajišťování potřebného materiálu, provádění pozorování, organizování exkurzí, dotazování osob, pořizování dokumentace atd. Někdy je však potřeba harmonogram upravit. Na této fázi projektu se podílí především žáci. Učitel by měl být spíše v pozadí.²⁶⁰
- *Vyhodnocení projektu.* Součástí poslední fáze projektu je zveřejnění a prezentace výsledků školní nebo širší veřejnosti. Na této fázi se podílí učitel i žáci, kteří zhodnotí práci na projektu a objektivně posoudí jeho přínos.²⁶¹

---

²⁵⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno, 2006. s. 50–51.

²⁵⁸ MAŇÁK, J. ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno, 2013. s. 169.

²⁵⁹ Tamtéž. s. 169.

²⁶⁰ Tamtéž. s. 169.

²⁶¹ Tamtéž. s. 169.

2.3 NÁVRH DIDAKTICKÉHO PROJEKTU NA TÉMA „OLOMOUČTÍ NĚMCI“

Předkládaný projekt se zaměřuje na seznámení se s německými obyvateli a historií města Olomouc zejména v letech 1848–1948. Tento projekt žákům umožní pochopit, jak se město Olomouc a jeho obyvatelé vyvíjeli. Vzhledem k zaměření tématu na město Olomouc je projekt určen především pro žáky a učitele olomouckých škol. Některé výstupy však mohou být do výuky zařazeny samostatně a být aplikovány ve všech základních školách.

Projekt o olomouckých Němcích je střednědobý projekt naplánovaný na dvanáct vyučovacích hodin. Realizace probíhá ve školním i mimoškolním prostředí. Projekt je určen pro společnou nebo skupinovou práci žáků 8. nebo 9. tříd 2. stupně základních škol a vychází z RVP ZV. Téma úzce souvisí se vzdělávací oblastí Člověk a společnost, dotýká se také vzdělávacích oblastí Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie a integruje v sobě průřezová témata Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova a Mediální výchova.

Prostřednictvím tématu se žáci seznámí s regionální historií, problematikou ochrany lidských práv, mezilidských vztahů, lidské nesnášenlivosti a diskriminace. Žáci dále získají zkušenosti s prací s informačními zdroji, digitální technologií a podpoří během projektu rozvoj komunikačních a prezentačních dovedností. V průběhu projektu žáci pracují s faktografickými texty, obrazovými i filmovými materiály. Součástí projektu je také návštěva muzea.

Plánovaným produktem projektu je vytvoření nástěnky znázorňující život Němců v Olomouci na pozadí historie města v daném období.

Název projektu	„Olomoučtí Němci“
Typ projektu	<ul style="list-style-type: none"> - podle délky: střednědobý projekt - podle prostředí: školní a mimoškolní projekt - podle počtu zúčastněných: společný (třídní) projekt, skupinový projekt - podle navrhovatele: uměle připravený, kombinace uměle připraveného a spontánního
Doporučený ročník	8., 9. ročník ZŠ
Časový rámec	12 vyučovacích hodin
Vzdělávací oblasti	<ul style="list-style-type: none"> - Člověk a společnost - Jazyk a jazyková komunikace - Informační a telekomunikační technologie - Člověk a příroda - Člověk a svět práce - Umění a kultura - Člověk a zdraví - Doplňující vzdělávací obory
Průřezová témata	<ul style="list-style-type: none"> - Osobnostní a sociální výchova - Výchova demokratického občana - Multikulturní výchova - Mediální výchova
Cíle	<p>Kognitivní</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák ověřuje věrohodnost informací a informačních zdrojů - žák vyloží nepřijatelnost antisemitismu, rasismu z hlediska lidských práv - žák posoudí význam ochrany lidských práv a svobod

	<p>Afektivní</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí - žák zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti - žák ocení potřebu tolerance ve společnosti, zaujímá tolerantní postoje k menšinám <p>Psychomotorické</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák se dorozumívá kultivovaně a výstižně - žák ovládá funkce digitální techniky <p>Sociální</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák se zapojuje do diskuze - žák pozitivní komunikací a kooperací přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v širším společenství
<p>Výukové metody</p>	<p>Metody slovní</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ monologické metody (vysvětlování, vyprávění) ▪ dialogické metody (rozhovor, diskuze) ▪ metody práce s textem <p>Metody názorně demonstrační</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ demonstrace obrazů statických ▪ projekce statická a dynamická <p>Metody praktické</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ grafické a výtvarné činnosti

Motivace

---

1. Vyprávění o obyvatelích města Olomouc
  2. Rozdělení do skupin
  3. Zaznamenávání pojmů
  4. Představení informačních zdrojů
-

Učitel postupně žákům položí otázky „*Jací lidé žijí v Olomouci?*“ „*Setkali jste se někdy s cizinci?*“. Žáci mají za úkol vyprávět, s jakými lidmi se ve svém životě setkávají nebo jaké lidi potkali a zda někteří z nich byli cizinci.

Dále se žáci rozdělí do skupin. Rozdělení probíhá prostřednictvím losování. Do nádoby je vhozeno tolik losů, kolik je ve třídě žáků. Na každém z losů je uvedena číslovka (například 1–5). Žáci, kteří si vylosují stejné číslovky, pak vytvoří tým. V takto vytvořených týmech budou žáci, bude-li to potřeba, pracovat po celou dobu realizace projektu.

V nově vytvořených skupinách žáci pomocí metody brainstormingu odpoví na otázku „*Co vše vím o obyvatelích města Olomouc?*“. Odpovědi nebo pojmy si zaznamenají na pracovní list a následně je ve třídě porovnávají. Všechny pojmy poté žáci shromáždí a třídí je do různých skupin podle tematických celků.

Následně se žáci zabývají těmito otázkami „*Jakým způsobem a kde mohu získat informace o současných a minulých obyvatelích města?*“ „*Jak nám k tomu může pomoci literatura nebo internet?*“.

Žáci shrnou, co se dozvěděli o obyvatelích města, a co se v příštích hodinách ještě chtějí dozvědět.

Mapování a třídění

---

1. Vysvětlení pojmů
  2. Navození problému
  3. Řízená diskuze, výměna názorů
  4. Stanovení projektového úkolu a očekávaného výstupu z projektu
-

V následujícím kroku žáci naváží na předchozí aktivity. Učitel žákům postupně bez předchozího vysvětlení prezentuje dva pojmy: *národnost* a *etnikum*. Úkolem žáků je pokusit se opět ve skupinách vysvětlit význam těchto slov. Vše si zaznamenají na pracovní list a poté přečtou svá vymezení pojmů. Učitel je napíše na tabuli. Dalším úkolem žáků je vybrat nebo znovu vytvořit nejpřesnější výklad pojmů. Poté žáci své definice porovnají s definicemi v encyklopedických knihách a poukáží na rozdíl mezi pojmy *národnost* a *etnikum*.

Nyní učitel žákům postupně položí otázky „*Je národnost / etnikum věcí osobní volby nebo o ní někdo rozhoduje?*“, „*Pokud o ní / něm někdo rozhoduje, podle čeho tak činí?*“, „*Je příslušnost k nějakému národu / etniku důležitá?*“, „*Proč ano / ne?*“, „*Žili či žijí v České republice / Olomouci příslušníci jiného etnika?*“, „*Popište vlastní zkušenosti s těmito lidmi.*“. Následuje řízená diskuze na dané téma, na níž po navazují další otázky „*Proč, kdy a za jaké situace vzniká proti určité etnické skupině násilí / bezpráví?*“, „*Víte o nějaké etnické skupině, na které se násilí nebo bezpráví lidé v české historii dopustili?*“, „*Pokud ano, vyprávějte.*“.

Předpokládá se, že žáci narazí na další pro některé možná neznámé pojmy jako je *rasismus*, *xenofobie*, *diskriminace* a další. Žáci se pokusí dané pojmy vysvětlit, případně je vyhledají v encyklopedii. Je také pravděpodobné, že se žáci v průběhu diskuze budou věnovat problému česko-německých vztahů a změnám v postavení Čechů a Němců. Učitel v této návaznosti stanoví projektový úkol a seznámí žáky s očekávaným výstupem z projektu.

Před zahájením vlastní práce se ještě dohodnou pravidla a žáci jsou obeznámeni se zásadami pro práci s digitální technologií a pro práci s informačními zdroji.

Řešení

---

1. Společná a skupinová práce
  2. Práce s odborným textem, fotografiemi, digitálními technologiemi
  3. Společná diskuze
  4. Sledování ukázek z filmů souvisejících s tématem
  5. Návštěva muzea
  6. Prezentace a hodnocení dílčích výstupů
  7. Příprava prezentačních materiálů
-

V této části projektu žáci pracují buď společně, nebo v dříve určených skupinách podle toho, jak určí učitel. Cílem těchto úkolů je, aby se žáci dozvěděli základní historická fakta o městě Olomouc a v něm žijících Němcích.

Základem pro řešení projektu jsou předložené informační zdroje, mezi kterými jsou zejména soubory krátkých textů a ukázek z filmů, které byly upraveny (zkráceny) s ohledem na hledané informace. Žáci mohou při práci na některých úkolech pracovat s internetem. Dalším informačním materiálem jsou fotografie, pohlednice, dobový tisk, ale také návštěva muzea v Olomouci.

Součástí práce je také společná příprava materiálu na výsledný produkt projektu. Tento materiál žáci použijí na nástěnku, která bude umístěna na školní chodbě a bude přístupná všem žákům a návštěvníkům školy.

Následuje přehled jednotlivých tematických celků, kterými se žáci v průběhu projektu zabývají, a úkolů, které žáci plní.

Téma: **Život Němců v České republice / Olomouci v minulosti**

Otázky a úkoly:

- Co víš o historii českých zemí v letech 1848–1948?
- Vyhledej na internetu informace k jednotlivým časovým obdobím a zapiš si důležité události do pracovního listu. (Žáci pracují ve skupinách. První skupina zpracuje období 1848-1914, druhá skupina období 1914-1918, třetí skupina období 1918-1938, čtvrtá skupina období 1938-1945, pátá skupina období 1945-1948.)
- Prezentuj spolužákům, ke kterým důležitým událostem v daném období došlo.
- Přečti si text jednoho z Benešových dekretů, stručně shrň jejich obsah a prezentuj ho spolužákům. (Žáci pracují ve skupině. První skupina zpracuje Benešův dekret 5/1945 Sb., druhá skupina zpracuje Benešův dekret 12/1945 Sb., třetí skupina zpracuje Benešův dekret 28/1945 Sb., čtvrtá skupina zpracuje Benešův dekret 33/1945 Sb., pátá skupina zpracuje Benešův dekret 71/1945 Sb.)²⁶²
- Které ze zákonů ti přijdou nejzávažnější? Proč?

Téma: **Téma českých / olomouckých Němců v české filmografii**

Otázky a úkoly:

- Podívej se na ukázky z filmů *Adelheid*, *Sedm dní hříchu*, *Lidice* a *Habermannův mlýn* aj. (Záleží na učiteli, jak dlouhé ukázky a z jakých filmů pro výuku zvolí.)
- V průběhu filmu sleduj, jak se Češi chovali vůči Němcům a Němci vůči Čechům.
- Shrň, jaké jednání bylo v ukázkách prezentováno.
- Jaké činy ti přijdou nejzávažnější? Proč? Co k takovému jednání lidi vedlo? (Zodpovězení otázek probíhá formou společné diskuze.)

---

²⁶² viz. blíže *Benešovy dekrety*. [online]. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. [cit. 23. 06. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>>.

- Najdi nějaké stopy života Němců v Olomouci. (Tento úkol je domácí. Žáci hledají dobové fotografie, pohlednice, noviny, pamětní desky a pomníky, které dokumentují život Němců ve městě.)

Téma: **Stopy života Němců v Olomouci**

Otázky a úkoly:

- Představ spolužákům připravené materiály, které dokumentují život Němců u nás. (Každý žák ve stručnosti představí materiály, které našel.)
- Přečti si předložený list z telefonního seznamu / seznamu ulic a vysvětli, zda (a jak) takový materiál podává důkaz o dřívější přítomnosti Němců na našem území.
- Najdeš ještě nějaké podobné stopy z každodenního života, které dokazují, že Olomouc bylo dříve „německé“ město?
- Získané materiály a informace si ponechej a použij je (nebo jejich kopie) při tvorbě výsledného produktu.

Téma: **Olomouc – patnáct století města** (stálá expozice ve Vlastivědném muzeu v Olomouci)

Otázky a úkoly:

- Prohlédni si výstavu, zvláštní pozornost věnuj šestému a sedmému příběhu expozice.²⁶³
- Jaký vystavený materiál stopuje život Němců v Olomouci? Piš si poznámky do pracovního listu, pořid' obrazovou dokumentaci těchto materiálů, nakresli si je nebo jinak zaznamenej.

---

²⁶³ viz. blíže *Olomouc – patnáct století města – Stálá expozice – Vlastivědné muzeum v Olomouci*. [online]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.vmo.cz/rubriky/stale-expozice/olomouc-patnact-stoleti-mesta/>>.

- Jak hodnotíte návštěvu muzea? Jaké nové poznatky jste si z muzea odnesli? Jaké poznámky, dokumentace jste v muzeu pořídili? (Žáci otázky zodpovídají formou společné diskuze.)

Produkt projektu

---

1. Shrnutí dosavadních poznatků a kompletace materiálů
  2. Návrh na výstup projektu
  3. Vytvoření nástěnky a její vyvěšení
  4. Prezentace produktu projektu
-

Žáci stručně shrnou všechny nabyté dosavadní poznatky o životě Němců v Olomouci a společně určí, jaký obsah a rozsah bude mít konečný výstup projektu. Společně také zvolí formu výtvaru a rozdělení jednotlivých úkolů při jeho zpracování. Žáci společně pomocí získaných informací, zpracovaných úkolů a dalších materiálů vytvoří nástěnku, která bude umístěna ve školní chodbě. Na závěr projektu žáci prezentují téma Němců v Olomouci svým spolužákům.

Reflexe

---

1. Hodnocení a sebehodnocení žáků
-

Součástí reflexe je zhodnocení konkrétních splněných cílů. Žáci se vyjádří, jaké dovednosti a v jaké kvalitě během projektu získali, jaký přínos pro ně práce na projektu měla a porovnají původní očekávání s realitou. Vyhodnocení projektu je možno provést společně a tedy ústně nebo individuálně písemným vyplněním formuláře.

Zařazení tématu projektu podle RVP ZV

Vzdělávací oblast 5.1 Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obor 5.1.1 Český jazyk a literatura

Tematický okruh Komunikační a slohová výchova

Učivo

- čtení
- mluvený projev (zásady kultivovaného projevu a dorozumívání)

Očekávané výstupy

- žák odlišuje ve čteném textu fakta od názorů a hodnocení, ověřuje fakta pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji
- žák se dorozumívá kultivovaně, výstižně, jazykovými prostředky vhodnými pro danou komunikační situaci
- žák se zapojuje do diskuze a využívá zásad komunikace a pravidel dialogu

Vzdělávací oblast 5.3 Informační a komunikační technologie

Vzdělávací obor 5.3.1 Informační a komunikační technologie

Tematický okruh Vyhledávání informací a komunikace

Učivo

- hodnota a relevance informací a informačních zdrojů, metody a nástroje jejich ověřování

Očekávané výstupy

- žák ověřuje věrohodnost informací a informačních zdrojů

Vzdělávací oblast 5.5 Člověk a společnost

Vzdělávací obor 5.5.1 Dějepis

Tematický okruh Moderní doba

Tematický okruh Vyhledávání informací a komunikace

Učivo

- vznik ČSR, její sociální a národnostní problémy
- totalitní systémy – důsledky pro ČSR

Očekávané výstupy

- žák rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu
- žák na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv

Vzdělávací obor 5.5.2 Výchova k občanství

Tematický okruh Člověk ve společnosti

Učivo

- naše obec, region, kraj
- lidská setkání (rovnost a nerovnost)
- vztahy mezi lidmi (konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské neshášenlivosti)

Očekávané výstupy

- žák rozlišuje projevy vlastenectví a nacionalismu
- žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, zaujímá tolerantní postoje k menšinám
- žák rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské neshášenlivosti

Tematický okruh Stát a právo

Učivo

- lidská práva (poškození lidských práv, šikana, diskriminace)

Očekávané výstupy

- žák posoudí význam ochrany lidských práv a svobod

Vzdělávací oblast 5.6 Člověk a příroda

Vzdělávací obor 5.6.4 Zeměpis (geografie)

Tematický okruh Česká republika

Učivo

- místní region (základní socioekonomické charakteristiky)

Očekávané výstupy

- žák hodnotí na přiměřené úrovni kulturní poměry místního regionu

Vzdělávací oblast 5.7 Umění a kultura

Vzdělávací obor 5.7.2 Výtvarná výchova

Učivo

- smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření (fotografie, film, tiskoviny, televize, elektronická média)
- typy vizuálně obrazných vyjádření (fotografie)
- komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření

Očekávané výstupy

- žák užívá prostředky pro zachycení jevů a procesů v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a

digitálních médií – fotografie, video, animace

- žák vybírá, kombinuje a vytváří prostředky pro vlastní osobité vyjádření

Vzdělávací oblast 5.8 Člověk a zdraví

Vzdělávací obor 5.8.1 Výchova ke zdraví

Učivo

- vztahy mezi lidmi a formy soužití
- osobnostní a sociální rozvoj (mezilidské vztahy, komunikace a kooperace – respektování druhých, aktivní naslouchání, dialog; morální rozvoj)

Očekávané výstupy

- žák pozitivní komunikací a kooperací přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v širším společenství

Vzdělávací oblast 5.9 Člověk a svět práce

Vzdělávací obor 5.9.1 Člověk a svět práce

Tematický okruh Práce s technickými materiály

Učivo

- organizace práce

Očekávané výstupy

- žák organizuje a plánuje svoji pracovní činnost

Tematický okruh Využití digitálních technologií

Učivo

- digitální technika (počítač a periferní zařízení, digitální fotoaparát)

Očekávané výstupy

- žák ovládá funkce digitální techniky

- žák dodržuje základní bezpečnostní pravidla a předpisy při práci s digitální technikou

Vzdělávací oblast 5.10 Doplnující vzdělávací obory

Vzdělávací obor 5.10.2 Dramatická výchova

Učivo

- psychosomatické dovednosti (verbální a neverbální komunikace)
- současná dramatická média (filmová, televizní a multimediální tvorba)
- sociálně komunikační dovednosti (spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, prezentace, reflexe a hodnocení)

Očekávané výstupy

- žák uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev
- žák přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku

6 Průřezová témata

6.1 Osobnostní a sociální výchova

6.2 Výchova demokratického občana

6.4 Multikulturní výchova

6.6 Mediální výchova

ZÁVĚR

Olomouc byla až do konce první světové války městem s většinovým německým obyvatelstvem. V dubnu 1919 se po připojení několika okolních vesnic a městeček s převahou českého obyvatelstva tato situace změnila a Olomouc se stala městem českým. V době první republiky vedle sebe Češi a Němci žili bez větších konfliktů. Situace se však změnila v roce 1938, kdy se z Olomouce na základě Mnichovské dohody stalo hraniční město sloužící jako útočiště pro přistěhovalce a uprchlíky.

Odpor vůči všemu cizímu, zejména pak k Němcům se vyhroutil po skončení druhé světové války a německé okupace. Hlavním důvodem byl několik let trvající nacistický útlak. Tyto nálady byly ještě podpořeny lokálním tiskem. Hned po skončení války byl v Olomouci – Nových Hodolanech zřízen sběrný tábor, který byl znám pro své nelidské poměry, v nichž museli internovaní Němci žít. Situace v táboře se zlepšila na přelomu roku 1945/1946, kdy byl tábor převeden pod správu Zemského národního výboru v Brně. Od začátku roku 1946 byly připravovány odsuny téměř všech olomouckých Němců. Výjimku tvořilo jen německého obyvatelstva žijící ve smíšených manželstvích, antifašisté, odborníci a německy mluvící Židé.

V didaktické části této práce je téma olomouckých Němců zpracováno do projektu, který může učitelům základů společenských věd a občanské výchovy posloužit jako inspirace k zařazení této problematiky do výuky. Při začleňování tématu do výuky se vycházelo z rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a pro gymnázia.

Téma olomouckých Němců bylo vybráno záměrně, neboť se jedná o téma, které žákům přibližuje regionální historii města Olomouc. Proto je didaktický projekt vhodný především pro realizaci na olomouckých základních, protože právě zde budou mít žáci přístup k historickým dokumentům a dalším materiálům potřebným při realizaci projektu.

POUŽITÉ ZKRATKY

BdL – Bund der Landwirte (Německý svaz zemědělců)

ČSDSD – Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSL – Československá strana lidová

ČSND – Československá strana národně demokratická

ČŽOSS – Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská

DAF – Deutsche Arbeitsfront (Německá pracovní fronta)

DAP – Deutsche Arbeiterpartei (Německá dělnická strana)

DCV – Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko sociální strana lidová)

DFP – Deutsche fortschrittliche Partei (Německá pokroková strana)

DNP – Deutsche Nationalpartei (Německá nacionální strana)

DNSAP – Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně socialistická strana dělnická)

DSDAP – Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, DSDAP)

KPD – Kommunistische Partei Deutschlands (Komunistická strana Německa)

KSČ – Komunistická strana Československa

MPS – Moravská pokroková strana

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)

RSZML – Republikánská strana zemědělského maloroľnického lidu

RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SA – Sturmabteilung (Útočné oddíly)

SdP – Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká straně)

SHF – Sudetendeutsche Heimatfront (Sudetoněmecká vlastenecká fronta)

SS – Schutzstaffel (Ochranný oddíl)

PERIODICKÝ TISK

Olmützer Blätter 1991

LITERATURA

BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. 3. sv. Okresy: Olomouc město a venkov, Litovel, Šternberk, Moravský Beroun. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1972. s. 364. 48–011–72.

BARTOŠ, J. Města na národnostní hranici severozápadní Moravy v první polovině 20. století. In *Národnostní problémy v historii měst: Sborník příspěvků z konference*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1993. s. 194–202. ISBN 80–900106–3–6.

BARTOŠ, J. a kol. *Malé dějiny Olomouce*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1972. s. 146. ISBN (Brož.)

BARTOŠ, J. a kol. *Olomouc: malé dějiny města*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 389 s. ISBN 80–244–0493–1.

BEER, M. a kol. *Migration und Integration: Aufnahme und Eingliederung im historischen Wandel*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1997. 167 s. ISBN 3–515–07190–3.

BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc: Memoria, 3/1996. roč. 2, s. 4–11. ISBN 80–85807–05–X.

BIEBERLE, J. Olomoučtí Němci. In *Střední Morava. Kulturně historická revue*. Olomouc: Memoria, 4/1997. roč. 3, s. 4–22. ISBN 80–85807–07–6.

BRANDES, D. SUNDHAUSSEN, H. TROEBST, S. *Lexikon der Vertreibungen: Deportation, Zwangsaussiedlung und ethnische Säuberung in Europa des 20. Jahrhunderts*. Wien: Böhlau Verlag, 2010. 801 s. ISBN 978–3–205–78404–4.

BROUČEK, S. a kol. Základní pojmy etnické teorie. In *Český lid. Národopisný časopis*. Praha: Academia, 1991, 4/1991, roč. 78. s. 237–256. ISSN 0009–0794.

ČERMÁK, M. K otázce národnosti olomouckých řemeslnických cechů. In *Národnostní problémy v historii měst: Sborník příspěvků z konference*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1993. s. 69–71. ISBN 80–900106–3–6.

FIALA, J. Olomoucká multikulturní tradice již od středověku. In *Krok. Kulturní revue Olomouckého kraje*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2011. 3/2011. roč. 8, s. 26–34. ISSN 1214–6420.

FISCHER, R. *Národnostní vývoj na severní Moravě od roku 1848*. Olomouc: R. Fischer, 1932. s. 102.

HOŘEJŠOVÁ, D. *Didaktika občanské nauky a základů společenských věd*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1996. 69 s. ISBN 80–206–0431–6.

HOSÁK, L. *Historický místopis střední a severní Moravy: okres olomoucký, okres prostějovský*. Opr. a dopl. přetisk 1. vyd. Olomouc: Krajské nakladatelství, 1959. s. 115.

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978–80–7367–571–4.

KNECHTL, B. *Třicet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc: Pozor, 1923. 291 s.

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 160 s. ISBN 80–210–4142–0.

LEPKA, I. Vývoj poválečného osídlení Olomouce. In *Olomouc v novodobých dějinách. Sborník prací k 20. výročí osvobození Olomouce*. 1. vyd. Olomouc: Městský národní výbor – Park kultury a oddechu. Olomouc, 1965. s. 135–138.

MALÍŘ, J. Problémy výzkumu národnostních menšin na příkladu německé menšiny na Moravě v 19. století. In *“Morava jako zrcadlo Evropy” – Etnické menšiny na Moravě do roku 1918. “Mähren als Spiegel Europas” – Ethnische Minderheiten in Mähren bis zum Jahr 1918.* XXXI. Mikulovské sympozium, 13.–14. října 2010. Brno: Moravský zemský archiv, 2010. s. 9–20. ISBN 978–80–86931–66–1.

MAŇÁK, J. ŠVEC, V. *Výukové metody.* Brno: Paido, 2013. 219 s. ISBN 80–7315–039–5.

MEZIHORÁK, F. *Olomoučtí Němci po druhé světové válce. Olmützer Deutsche nach dem zweiten Weltkrieg.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2008. s. 11. ISBN 978–80–7182–251–6.

MEZIHORÁK, F., HOŘÍNEK, M. *Padesát olomouckých Němců. Fünfzig deutsche Olmützer.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2004. s. 110. ISBN 80–7182–172–1.

MEZNÍK, J., SULITKOVÁ, L. Hlavní tendence národnostního vývoje českých a moravských měst ve středověku. In *Národnostní problémy v historii měst: Sborník příspěvků z konference.* Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1993. s. 43–49. ISBN 80–900106–3–6.

MOTYČKA, L., OPLETALOVÁ, V. *Literární procházky německou Olomoucí. Literarische Wanderungen durch das deutsche Olmütz.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 174 s. ISBN 978–80–244–3025–6.

NEŠPOR, V. a kol. *Československá republika: Olomouc. Die Tschechoslowakische Republik: Olmütz.* Berlín, Praha, Basilej: nakladatelství Dari, 1931. 80 s.

NEŠPOR, V. *Dějiny města Olomouce.* 2. vyd., Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. ISBN 80–7198–343–8.

POSPÍCHAL, M. a kol. *Osvobozená Olomouc. Sborník ke 40. výročí osvobození Československa.* Olomouc: Ediční rada MěstNV, 1985. 133 s.

ROGALL, J. Die Přemysliden und die deutsche Kolonisierung. In *Deutsche und Tschechen. Geschichte – Kultur – Politik*. Bonn: Verlag C. H. Beck, 2005. ISBN 3–89331–637–X.

ŘEPA, M. Od kolonizace k moravskému vyrovnání. Pokus o nástin dějin německého obyvatelstva na Moravě na začátku 20. století. In “*Morava jako zrcadlo Evropy*” – *Etnické menšiny na Moravě do roku 1918. “Mähren als Spiegel Europas” – Ethnische Minderheiten in Mähren bis zum Jahr 1918*. XXXI. Mikulovské sympozium, 13.–14. října 2010. Brno: Moravský zemský archiv, 2010. s. 21–28. ISBN 978–80–86931–66–1.

SLÁDEK, M. *Němci v Čechách – Německá menšina v českých zemích a Československu: 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80–7205–901–7.

STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. 1. vyd. Praha: Academia, 1991. 536 s. ISBN 80–200–0328–2.

STANĚK, T. *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. 231 s. ISBN 80–85241–99–4.

STANĚK, T. Tábory v českých zemích v letech 1945–1948. (Vstupní úvahy k výzkumnému projektu). In *Slezský sborník = Acta Silesiaca: čtvrtletník pro vědy o společnosti*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 3–4/1994. roč. 92. s. 243–253. ISSN 0037–6833.

TICHÁK, M. *Vzpomínky na starou Olomouc*. Olomouc: Votobia, 1997. 189 s. ISBN 80–7198–184–2.

TOMKOVÁ, A. a kol. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 176 s. ISBN 978–80–7367–527–1.

TOMS, J. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. 139 s. ISBN 80-7082-852-8.

TRAPL, M. a kol. *Historický místopis politického okresu Olomouc – město 1848–1960: Určeno pro učitele dějepisu, občanské výchovy, zeměpisu, studenty těchto oborů aj.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1972. 221 s.

TRAPL, M. Národnostní otázka v moravských městech po vzniku Československa. In *Národnostní problémy v historii měst: Sborník příspěvků z konference*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1993. s. 183–189. ISBN 80-900106-3-6.

ZICH, F. a kol. *Kdo žije v pohraničí: česká část česko-německého pohraničí v procesech společné transformace a evropské integrace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. 129 s. ISBN 80-85950-18-9.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. [cit. 14. 06. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG_2007-07_final.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 29. 05. 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Dostálová
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Medvedřová
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Olomoučané a olomoučtí Němci v letech 1848-1948. Zařazení tématu do výuky občanské výchovy a základů společenských věd a jeho didaktické využití.
Název v angličtině:	Czechs and Germans living in Olomouc in years 1848–1948. Incorporation of the topic into teaching of civics and social science and its use in education.
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na Němce žijící v Olomouci v letech 1848–1948, zařazení této problematiky do výuky občanské výchovy a základů společenských věd a její didaktické využití. Popisuje společenský a demografický vývoj, kulturní a politický život a školství olomouckých Němců.
Klíčová slova:	Němci, Olomouc, vývoj, občanská výchova, základy společenských věd, didaktika, projekt
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focused on the Germans living in Olomouc in the years 1848–1948. It tries to incorporate this topic into the teaching of civics and social science and also find a way to use this in education. It describes the social changes, demographic development, cultural and political life and education of Germans in Olomouc.
Klíčová slova v angličtině:	Germans, Olomouc, changes, development, civic education, social science, didactics, project
Přílohy vázané v práci:	–
Rozsah práce:	98 stran
Jazyk práce:	Český jazyk